

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

«ΚΑΛΑΘΙ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ»

ΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΣΑΜΟΣ, 22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

---

1. Εισαγωγή– Τι είναι το Καλάθι Προϊόντων της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου	1
2. Οι τάσεις στην παγκόσμια Γεωργία και οι προοπτικές του Αγροτοδιατροφικού Τομέα	3
3. Η νέα ΚΑΠ και οι επιπτώσεις της	8
4. Η θέση της Ελληνικής Γεωργίας στο Διεθνές Εμπόριο	12
5. Η Αγροτική Οικονομία στο Βόρειο Αιγαίο – Κύρια Προϊόντα	14
6. Στόχοι και Διαδικασία Επιλογής Προϊόντων για το Καλάθι Προϊόντων της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου.....	35
7. Νέες Δομές στον Αγροτικό Τομέα.....	39
8. Η Πολιτική της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου	41
9. Συμπεράσματα	43
10. Βιβλιογραφία.....	48

1. Εισαγωγή – Τι είναι το Καλάθι Προϊόντων της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου

Η ιδέα δημιουργίας του «**καλαθιού αγροτικών προϊόντων**» δεν είναι καινούργια, αλλά τελευταία έχει αποκτήσει σημαντική δυναμική εξαιτίας:

(α) της αυξανόμενης σημασίας τοπικών – ιδιότυπων προϊόντων στη διατροφή και
(β) της συνειδητοποίησης από ολοένα και μεγαλύτερο μέρος των παραγωγών και των υπόλοιπων εμπλεκόμενων στις αλυσίδες διακίνησης αγροτοδιατροφικών προϊόντων, ότι η συλλογική διαχείριση μπορεί να αποφέρει μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία και περισσότερα κέρδη κατά μήκος της αλυσίδας.

Έτσι, το καλάθι προϊόντων αποτελεί μια επιλογή προϊόντων που παράγονται, μεταποιούνται ή/και συσκευάζονται σε μια περιοχή και τα οποία είναι σημαντικά για την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον της περιοχής. Στα πλαίσια του καλαθιού προωθούνται συνεργασίες «**κάθετες**» (κατά μήκος της αλυσίδας παραγωγής κάθε προϊόντος, π.χ. γεωργοί, μεταποιητές, τυποποιητές, έμποροι), όσο και «**οριζόντιες**» (των εμπλεκόμενων σε κάποιο τμήμα της αλυσίδας, π.χ. τυποποιητές), με σκοπό τη δημιουργία συνεργιών. Επίσης πολύ σημαντικές είναι οι **διατομεακές** συνεργασίες, δηλαδή η συνεργασία επαγγελματιών από διάφορους κλάδους (παραγωγοί, αλιείς, ξενοδόχοι, εστιατορές).

Η συμμετοχή των τοπικών εμπλεκόμενων είναι απαραίτητη και για να γίνει κατανοητό ότι τα προϊόντα αυτά αποτελούν κοινό πόρο της περιοχής και των παραγωγών τους και δεν ανήκουν σε κάποιον από αυτούς αποκλειστικά. Αντίθετα είναι σημαντικό μέρος του τοπικού πολιτισμού (γαστρονομικού και μη) και μέρος της ταυτότητας της περιοχής και των κατοίκων της.

Το «Καλάθι Προϊόντων της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου» αποτελεί την εξειδίκευση της αντίστοιχης Εθνικής Στρατηγικής για τα νησιά της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου και υποστηρίχτηκε από τις προτάσεις φορέων και μεμονωμένων επιχειρήσεων οι οποίες έλαβαν μέρος στην ανοιχτή διαβούλευση που πραγματοποίησε η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου το καλοκαίρι του 2011. Για την εκπόνηση του συστάθηκε Ομάδα Εργασίας από στελέχη διαφόρων Υπηρεσιών της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου. Επίσης μεγάλη ήταν η συνεισφορά του Πανεπιστημίου Αιγαίου στην επεξεργασία της στρατηγικής μας η οποία αναπτύσσεται στο παρόν κείμενο εργασίας. Μετά την ενσωμάτωση στο Επιχειρησιακό Σχέδιο των παρατηρήσεων που θα γίνουν, το τελικό Επιχειρησιακό Σχέδιο θα ξαναέλθει στο επόμενο Περιφερειακό Συμβούλιο για την τελική του έγκριση.

Η στρατηγική μας η οποία αποτυπώνεται στο Επιχειρησιακό Σχέδιο λαμβάνει υπόψη της

- Το διεθνές περιβάλλον και τις τάσεις οι οποίες προβλέπεται ότι θα κυριαρχήσουν σε σχέση με τον Αγροτοδιατροφικό Τομέα

- Τις εξελίξεις που αφορούν τη διαμόρφωση της νέας ΚΑΠ και την Εθνική Στρατηγική όπως αυτή αποτυπώθηκε από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης στο Κείμενο Συμπερασμάτων της «Ομάδας Εργασίας ΚΑΠ 2013»
- Τις δυνατότητες που παρέχονται από το νέο θεσμικό πλαίσιο που δημιουργεί ο Νόμος 4015 για την ανάπτυξη του Αγροτικού Τομέα και ιδιαίτερα η δυνατότητα σχηματισμού Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων σε επίπεδο Περιφέρειας με την ενεργό συμμετοχή και του Α' Βαθμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αλλά και των επαγγελματικών και επιστημονικών φορέων της Περιφέρειας.
- Την εθνική πραγματικότητα όπως αυτή διαμορφώνεται από τα μεγάλα ελλείμματα στο εμπορικό ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων και τροφίμων
- Την τοπική πραγματικότητα και τις τοπικές συνθήκες που επικρατούν στα νησιά της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, καθώς και τα προβλήματα και τις προοπτικές των τοπικών μας προϊόντων

Τα προϊόντα του Καλαθιού της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου αφορούν σε

1. **Προϊόντα Εθνικής Σημασίας με εξαγωγικό προσανατολισμό ή δυνατότητα**, τα οποία χαρακτηρίζουν την ταυτότητα των νησιών μας, είναι πιθανώς πιστοποιημένα και παράγονται σε επαρκείς ποσότητες (π.χ. ελαιόλαδο, μαστίχα Χίου, τυριά, ούζα, κρασιά Σάμου και Λήμνου, αλιεύματα, προϊόντα υδατοκαλλιέργειας, αιγοπρόβειο κρέας, μέλια, κ.λ.π.)
2. **Παραδοσιακά Προϊόντα** τα οποία αναδεικνύουν και αυτά την ταυτότητα της περιοχής, αποτελούν στοιχεία του ιδιαίτερου νησιωτικού μας πολιτισμού, αλλά δεν παράγονται σε επαρκείς ποσότητες, ή για διάφορους λόγους δεν εμπορεύονται σε σημαντικό βαθμό εκτός των νησιών μας (αμύγδαλα αφράτα Χίου, αχλάδια αχτσέδες Λέσβου, μήλα Αγιάσου Λέσβου, αρωματικά φυτά, προϊόντα βιοτεχνικής παραγωγής με βάση πρώτες ύλες από τα νησιά όπως τα ζυμαρικά της Λήμνου και τα γλυκά του Κάμπου της Χίου με βάση τα εσπεριδοειδή κ.λ.π.)
3. **Τοπικά Προϊόντα** που απευθύνονται στις τοπικές αγορές και βελτιώνουν το βαθμό αυτάρκειας των νησιών μας (π.χ. κηπευτικά, ζωοτροφές που παράγονται στην Λήμνο κ.λ.π.).

2. Οι τάσεις στην Παγκόσμια Γεωργία και οι Προοπτικές του Αγροτοδιατροφικού Τομέα

Όπως δείχνουν και οι τελευταίες εξελίξεις στη κρίση χρέους η πρόγνωση των εξελίξεων στην παγκόσμια οικονομία και γεωργία ούτε εύκολη, ούτε ασφαλής είναι. Παρόλα αυτά οι αναλύσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τροφίμων δείχνουν αύξηση της ζήτησης για αγροτικά προϊόντα και τρόφιμα μέχρι το 2050 αλλά με ολοένα και πιο μειωμένους ρυθμούς αύξησης. Ο παγκόσμιος πληθυσμός θα συνεχίσει να αυξάνεται (εικάζεται ότι ο παγκόσμιος πληθυσμός μόλις ξεπέρασε τα 7 δις) και μαζί με αυτόν και η ζήτηση για αγροτικά προϊόντα και τρόφιμα. Η οικονομική ανάπτυξη στον αναπτυσσόμενο κόσμο θα επιφέρει μεγάλες μειώσεις και στην φτώχεια, καθώς το διαθέσιμο κατά κεφαλήν εισόδημα στον αναπτυσσόμενο κόσμο προβλέπεται ότι θα αυξηθεί σημαντικά. Για την ακρίβεια οι ερευνητές έχουν καταλήξει σε 2 εναλλακτικά σενάρια.

Στο αισιόδοξο η ανάπτυξη των χωρών του λεγόμενου τρίτου κόσμου θα γίνει ταχύτατα και οι χώρες αυτές θα συγκλίνουν εντυπωσιακά με τις αναπτυγμένες χώρες. Στο λιγότερο αισιόδοξο σενάριο οι μεγάλες χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία θα συνεχίσουν να αναπτύσσονται, αλλά σε άλλες περιοχές όπως η Αφρική και η Μέση Ανατολή τα αποτελέσματα θα είναι ανάμικτα.

Αστάθητοι παράγοντες που μπορούν να ανατρέψουν σε κάποιο βαθμό αυτή την εικόνα είναι

- Η κλιματική αλλαγή που μπορεί να αυξήσει τις πιέσεις σε ότι αφορά την καλλιεργήσιμη γη και τα υδάτινα αποθέματα.
- Η ανάπτυξη των βιοκαυσίμων, η οποία μπορεί να αποστερήσει καλλιεργήσιμη γη αφιερωμένη στην παραγωγή τροφίμων.

Η αύξηση των τροφίμων θα πρέπει να έλθει από την αύξηση των αποδόσεων των ήδη καλλιεργημένων εκτάσεων, καθώς η δυνατότητα για αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων είναι πολύ περιορισμένη.

Οι τιμές των τροφίμων, όπως και αυτές της ενέργειας είναι τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα ευμετάβλητες. Μερικές εξελίξεις που φαίνεται ότι σχετίζονται με τις μεγάλες διακυμάνσεις των τιμών των τροφίμων είναι οι παρακάτω :

- Η αγορά βιοκαυσίμων αυξάνεται ταχύτατα ιδιαίτερα στις αναπτυγμένες χώρες, αλλά και στην Ινδία και Κίνα.
- Χρηματιστηριακό κεφάλαιο επενδύεται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ότι στο παρελθόν στα παράγωγα αγροτικών προϊόντων
- Γίνονται μεγάλες επενδύσεις σε αγορά καλλιεργήσιμων γαιών (για παράδειγμα η Κίνα αγοράζει μεγάλες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης σε διάφορες αφρικανικές χώρες).

Οι παραπάνω παράγοντες φαίνεται ότι συνετέλεσαν στην έκρηξη των τιμών των λεγόμενων χρηματιστηριακών αγροτικών προϊόντων (agricultural commodities).

Τα ερωτήματα που τίθενται και πρέπει να απαντηθούν κατά τα επόμενα χρόνια είναι :

1. Πώς θα επηρεαστούν οι αγορές των αγροτικών προϊόντων από τις εξελισσόμενες δυνάμεις της ζήτησης και της προσφοράς ;
2. Πώς θα επηρεαστεί η αγορά τροφίμων και αγροτικών προϊόντων από την αναμενόμενη γενική αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος ;
3. Οι φυσικοί πόροι θα είναι αρκετοί για τη διατροφή του παγκόσμιου πληθυσμού;
4. Πού πρέπει να κατευθυνθούν οι αγροτικές επενδύσεις και έρευνα;
5. Πώς επηρεάζονται οι αγορές των αγροτικών προϊόντων από την παραγωγή βιοκαυσίμων;
6. Ποιος είναι ο ρόλος της κλιματικής αλλαγής και ποιες περιοχές του κόσμου επηρεάζει περισσότερο;

Πώς θα επηρεαστούν οι αγορές των αγροτικών προϊόντων από τις εξελισσόμενες δυνάμεις της ζήτησης και της προσφοράς ;

Η παγκόσμια ζήτηση των βασικών τουλάχιστον αγροτικών προϊόντων θα παραμείνει σταθερή. Προφανώς όταν η ελαστικότητα της ζήτησης ως προς την τιμή είναι χαμηλή, οποιαδήποτε διαταραχή στην πλευρά της προσφοράς επιφέρει μεγάλες αλλαγές στις τρέχουσες τιμές των βασικών αγροτικών προϊόντων. Πάντως η καθοδική τάση στις τιμές των βασικών αγροτικών προϊόντων (δημητριακά, σιτηρά) που ίσχυσε τις προηγούμενες δεκαετίες φαίνεται ότι έχει τερματιστεί.

Πολλές χώρες βασίζονται πάνω στις εισαγωγές για να καλύψουν τις ανάγκες τους σε τρόφιμα. Αυτό δημιουργεί για πολλές χώρες την αναγκαιότητα να αυξήσουν το βαθμό αυτάρκειας τους στα τρόφιμα, ή και να μειώσουν την έκθεση τους στο διεθνές εμπόριο. Κάτι τέτοιο δεν είναι εύκολο δεδομένου ότι μπορεί να οδηγήσει σε αντίμετρα από άλλες θιγόμενες χώρες, ενώ οι διεθνείς συμφωνίες και ενώσεις κρατών (π.χ. η Ε.Ε.) μπορεί και να το καθιστούν ανέφικτο.

Μια άλλη τάση που αναμένεται να επιταχυνθεί ακόμα περισσότερο είναι η συγκέντρωση του λιανεμπορίου σε ακόμα μεγαλύτερα επίπεδα από ότι σήμερα (η Wal Mart κατέχει πάνω από το 6% της παγκόσμιας αγοράς τροφίμων σήμερα). Η ίδια εξέλιξη αφορά και στην βιομηχανία τροφίμων με ότι αυτό συνεπάγεται για το χάσμα λιανικής τιμής και τιμής παραγωγού, καθώς και για τη δυνατότητα μικρών σχετικά παραγωγών να διαθέτουν τα προϊόντα τους. Ενώ σε εθνικό επίπεδο πολλές ανεπτυγμένες χώρες εφαρμόζουν αντιμονοπωλιακή νομοθεσία και πολιτική, σε διεθνές επίπεδο τέτοιοι κανονισμοί δεν ισχύουν. Σίγουρα στην Ελλάδα έχουμε να κάνουμε πολλά πράγματα πάνω σε αυτόν τον κρίσιμο τομέα.

Η μεγάλη διαφορά τιμών παραγωγού και καταναλωτή είναι ιδιαίτερα έντονη στις αναπτυσσόμενες χώρες και πρέπει να αντιμετωπιστεί με τις κατάλληλες πολιτικές παρεμβάσεις σε θεσμικό και οργανωτικό επίπεδο. Η πραγματικότητα αυτή η οποία έχει έντονα χαρακτηριστικά και στη χώρα μας, αποτελεί τροχοπέδη στην αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας στον αγροτοδιατροφικό τομέα και εν τέλει επηρεάζει αρνητικά τα αγροτικά εισοδήματα και την γενικότερη οικονομική ανάπτυξη της χώρας μας.

Η αγροτική παραγωγή εξαρτάται άμεσα από την διάθεση των αναγκαίων εισροών όπως οι σπόροι, τα λιπάσματα και τα φυτοφάρμακα. Η διάθεση τους σε πολλές χώρες αποτελεί κρατική υπόθεση με τα μειονεκτήματα που προκαλεί η κρατική αυτή παρέμβαση (αναποτελεσματικότητα). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται διεθνώς στη χρησιμοποίηση έξυπνων επιδοτήσεων στον κατάλληλο χρόνο. Η καλύτερη αποτελεσματικότητα χρήσης των επιδοτήσεων μεταφοράς ζωοτροφών στα νησιά του Βορείου Αιγαίου είναι εξαιρετικά σημαντική για την επιβίωση και ανάπτυξη του κτηνοτροφικού τομέα στα ελλειμματικά από πλευράς ζωοτροφών νησιά της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου (π.χ. Λέσβος).

Πώς θα επηρεαστεί η αγορά τροφίμων και αγροτικών προϊόντων από την αναμενόμενη γενική αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος ;

Η αναδυόμενη νέα παγκόσμια μεσαία τάξη θα ανέλθει τις επόμενες δεκαετίες σε 2,2 δις ανθρώπους. Οι άνθρωποι αυτοί θα προέρχονται κυρίως από την Κίνα και την Ινδία. Καθώς θα αυξάνεται το επίπεδο διαβίωσης τους οι καταναλωτικές τους συνήθειες θα αλλάζουν και είναι λογικό να αναμένουμε στροφή τους σε πιο ποιοτικά προϊόντα διατροφής και αύξηση της κατανάλωσης σε ζωικά προϊόντα.

Οι φυσικοί πόροι θα είναι αρκετοί για τη διατροφή του παγκόσμιου πληθυσμού;

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τροφίμων προβλέπει ότι μεταξύ 2005 και 2050 η παγκόσμια αγορά τροφίμων θα αυξηθεί κατά 70%. Το 80% αυτής της αύξησης θα προέλθει από την βελτίωση των αποδόσεων των ήδη καλλιεργούμενων εκτάσεων, ή της βελτίωσης των αποδόσεων του εκτρεφόμενου ζωικού κεφαλαίου.

Πού πρέπει να κατευθυνθούν οι αγροτικές επενδύσεις και έρευνα;

Η τάση που επικρατεί είναι στη κατεύθυνση διαμόρφωσης αγροτοβιομηχανικών clusters με στόχο τον συνδυασμό των δημοσίων επενδύσεων με τις ιδιωτικές επενδύσεις και τεχνογνωσία. Η έμφαση δίνεται πια στην διαμόρφωση των αλυσίδων παραγωγής (π.χ. ομάδες παραγωγών) και όχι στην ενίσχυση μεμονωμένων παραγωγών.

Η άμεση στήριξη των παραγωγών με σύνδεση ή όχι με το ύψος παραγωγής μειώνεται διεθνώς. Επίσης μειώνονται και ο επιδοτήσεις εξαγωγών (π.χ. τα εξαγόμενα σιτηρά

από τις ΗΠΑ) οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον τη δεκαετία του 1980. Στην Ε.Ε. και τις Η.Π.Α. αυξήθηκαν οι άμεσες επιδοτήσεις οι οποίες είναι αποσυνδεδεμένες με το ύψος της παραγωγής. Παρόλα αυτά υπολογίζεται ότι οι εισαγωγικοί δασμοί διεθνώς ανέρχονται στο 81,40% της συνολικής στήριξης στη Γεωργία (Anderson, Martin and Valenzuela, 2006).

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρήθηκε μείωση των δημοσίων επενδύσεων στη γεωργία τόσο στον αναπτυσσόμενο, όσο και στον ανεπτυγμένο κόσμο. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την εξάρτηση ολοένα και περισσότερων χωρών από τις εισαγωγές. Συνεπώς ο πειρασμός στήριξης εκ νέου της εθνικής παραγωγής μέσω δασμών, ή άλλων τρόπων αυξάνεται, καθώς ο προβληματισμός για την επάρκεια και την ασφάλεια των τροφίμων μεγεθύνεται.

Κυρίαρχο ερώτημα πολιτικής για τις επόμενες δεκαετίες θα είναι η επικέντρωση στην αύξηση των αποδόσεων, ή η επικέντρωση στη μείωση της μεγάλης διακύμανσης των εσοδών. Σε χώρες όπου η έρευνα καθοδηγείται από το κράτος η έμφαση δίνεται στη μείωση της διακύμανσης εσοδών, ενώ αντίθετα στις ανεπτυγμένες χώρες όπου τον πρώτο λόγο τον έχει ο ιδιωτικός τομέας (π.χ. εταιρίες βιοτεχνολογίας) η έμφαση δίνεται στην αύξηση των αποδόσεων (π.χ. μέσω βελτιωμένων ποικιλιών). Για άλλες χώρες όπως η δική μας σημασία πρέπει να δοθεί στην εφαρμοσμένη έρευνα και στη διάχυση των αποτελεσμάτων της στον αγροτικό κόσμο. Σε κάθε περίπτωση η εφαρμοσμένη έρευνα πρέπει να είναι κοντά στον παραγωγό και να αντιμετωπίζει τα προβλήματα που αναφύονται. Η συμμετοχή του αγροτικού κόσμου στην έρευνα μέσω συμπράξεων θεωρείται ο πιο ενδεδειγμένος τρόπος μεταφοράς των αποτελεσμάτων της έρευνας στην διαδικασία παραγωγής.

Πώς επηρεάζονται οι αγορές των αγροτικών προϊόντων από την παραγωγή βιοκαυσίμων;

Η αγορά βιοκαυσίμων αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά σε μεσομακροπρόθεσμο ορίζοντα επηρεάζοντας την παγκόσμια γεωργία καθώς απορροφά φυσικούς πόρους και κεφάλαια. Η γενίκευση της χρήσης 2^{ης} γενιάς βιοκαυσίμων (π.χ. αγριοαγκινάρα, γλυκό σόργο) θα μειώσει τις πιέσεις, αλλά δεν θα τις εξαλείψει.

Σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες οι παραγωγοί βιοκαυσίμων ενισχύονται άμεσα, ενώ έχουν θεσπιστεί υποχρεωτικοί στόχοι για την συμμετοχή των βιοκαυσίμων στα καύσιμα. Επίσης οι ίδιες χώρες έχουν θεσπίσει εισαγωγικούς δασμούς που αποτρέπουν την εισαγωγή βιοκαυσίμων. Αν την ίδια πολιτική αρχίζουν να την ασκούν και οι αναπτυσσόμενες χώρες, ή τουλάχιστον αυτές που μπορούν από δημοσιονομικής απόψεως να ενισχύσουν την αγορά βιοκαυσίμων, τότε οι πιέσεις πάνω στις αγορές αγροτικών προϊόντων θα ενισχυθούν. Είναι λοιπόν σαφές ότι οι αγορές αγροτικών προϊόντων και η αγορά ενέργειας συνδέονται πολύ στενά, καθώς μια αύξηση στις

τιμές των ορυκτών καυσίμων οδηγεί σε αύξηση της αγοράς των βιοκαυσίμων, ασκώντας πιέσεις στην αγορά αγροτικών προϊόντων που οδηγεί σε μια γενική αύξηση τιμών των αγροτικών προϊόντων και γενικότερα των ειδών διατροφής.

Ποιος είναι ο ρόλος της κλιματικής αλλαγής και ποιες περιοχές του κόσμου επηρεάζει περισσότερο;

Η επίδραση της κλιματικής αλλαγής στα συστήματα αγροτικής παραγωγής είναι πολύ δύσκολο να μελετηθεί καθώς το φαινόμενο βρίσκεται ήδη σε πλήρη εξέλιξη. Παρόλα αυτά η επίδραση συνολικά πάνω στην αγροτική παραγωγή δεν φαίνεται να είναι μεγαλύτερη από εκείνη που προκαλεί η αφιέρωση καλλιεργήσιμης γης για παραγωγή βιοκαυσίμων. Φαίνεται ότι οι χώρες με ψυχρά και υγρά κλίματα (π.χ. Βόρεια Ευρώπη) θα δουν την αγροτική τους παραγωγή να αυξάνεται. Αντίθετα χώρες με ξηροθερμικές καιρικές συνθήκες θα δουν την αγροτική τους παραγωγή να μειώνεται. Σε κάθε περίπτωση εμείς στην Ελλάδα πρέπει να δώσουμε σημασία στην έρευνα για τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής πάνω στην αγροτική παραγωγή. Για παράδειγμα δεν έχει μελετηθεί και απαντηθεί το ερώτημα της μεγάλης πτώσης της παραγωγικότητας του λεσβιακού ελαιώνα κατά τα τελευταία χρόνια. Οφείλεται στην κλιματική αλλαγή, στην μεγάλη ηλικία του ελαιώνα, στις συνθήκες παραγωγής, σε κάποιο ακραίο καιρικό φαινόμενο (παγετός), ή σε όλους αυτούς τους παράγοντες.

3. Η νέα ΚΑΠ και οι επιπτώσεις της

Ήταν σαφές εδώ και αρκετό καιρό ότι η νέα ΚΑΠ θα προβλέπει

- μείωση συνολικά των διατιθέμενων πόρων
- προσανατολισμό προς την ενίσχυση των φτωχότερων μελών
- αύξηση των πόρων για την έρευνα και την καινοτομία.

Μετά την ολοκλήρωση της διαβούλευσης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έδωσε τις προτάσεις της για την ΚΑΠ και το νέο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο. Οι προτάσεις της Επιτροπής σε ότι αφορά την ΚΑΠ έχει ως εξής :

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014-2020
1^{ος} Πυλώνας	43,51	42,24	41,62	41,02	40,42	39,61	38,83	38,06	281,82
2^{ος} Πυλώνας	13,89	13,61	13,35	13,08	12,83	12,58	12,33	12,09	89,89
Συνολική Δαπάνη ΚΑΠ	57,40	55,86	54,97	54,11	53,25	52,19	51,16	50,15	371,72

*Σε δις € σε σταθερές τιμές 2011/ Ευρωπαϊκή Επιτροπή 29.06.2011 COM (2011)

Ουσιαστικά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει το πάγωμα των πιστώσεων στο επίπεδο του 2013. Ας ευχηθούμε ότι η εξελισσόμενη κρίση χρέους δεν θα μεταβάλλει προς το ακόμα χειρότερο τις προτάσεις αυτές, δεδομένου ότι η τελική απόφαση δεν αναμένεται να ληφθεί πριν από τις αρχές του 2013. Η νέα ΚΑΠ θα αρχίσει να εφαρμόζεται από 01/01/2014. Πάντως οι προτάσεις δεν φαίνεται να ανατρέπουν τη σχέση μεταξύ 1^{ου} Πυλώνα (Άμεσες Ενισχύσεις) και 2^{ου} Πυλώνα (Αγροτική Ανάπτυξη).

1^{ος} Πυλώνας (Άμεσες Ενισχύσεις)

Στη διάσκεψη για τη δημόσια διαβούλευση για τη νέα ΚΑΠ ο Επίτροπος Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης είχε δηλώσει μεταξύ άλλων ότι η νέα ΚΑΠ θα «πρέπει να διασφαλίζει τη γεωργία και την απασχόληση στην περιφέρεια και ιδιαίτερα στις μειονεκτικές περιοχές». Φυσικά απουσιάζει η αναφορά στη «νησιωτικότητα» διότι τέτοιος όρος απουσιάζει από το επίσημο λεξιλόγιο της Ε.Ε. Για την Ε.Ε. υπάρχουν οι «ορεινές και μειονεκτικές περιοχές» αλλά όχι τα νησιωτικά συμπλέγματα. Δεν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ των Πυρηναίων, ή των Άλπεων για παράδειγμα από τη μια πλευρά, με την δική μας Ικαρία και τα άλλα νησιά μας, ωσάν η άσκηση της γεωργικής δραστηριότητας να είναι το ίδιο πράγμα.

Αυτό είναι ένα γενικότερο θέμα και για αυτό το λόγο ο Περιφερειάρχης κ. Γιακαλής συντονίζει τις κινήσεις του με τον Περιφερειάρχη Νοτίου Αιγαίου κ. Μαχαιρίδη προκειμένου το θέμα της «νησιωτικότητας» να τίθεται σε κάθε ευκαιρία οργανωμένα και συντονισμένα, τόσο στο πλαίσιο του lobbying που κάνει η CRPM (Ένωση των Ευρωπαϊκών Παράκτιων Περιοχών) όσο και αυτόνομα στις επαφές που

πραγματοποιούνται με τους αξιωματούχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είμαστε πεπεισμένοι ότι αν τα νησιά μας ήταν τμήμα της Γαλλικής, ή της Γερμανικής Επικράτειας θα είχε ήδη αναγνωριστεί η ιδιαίτερη φύση και δυσκολία που προκαλεί η νησιωτικότητα.

Υπάρχει η αίσθηση ότι με τη σημερινή ΚΑΠ ενισχύονται υπέρμετρα εντατικές εκμεταλλεύσεις οι οποίες είναι ήδη βιώσιμες. Η πολιτική της μεταφοράς ενισχύσεων από τους γεωργούς που εισπράττουν πάνω από 5.000 € άμεσες ενισχύσεις στον 2^ο Πυλώνα της Αγροτικής Ανάπτυξης θα πρέπει να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο. Παράλληλα όμως είναι ζωτικής σημασίας για τα νησιά μας (πολύ περισσότερο από ότι στις άλλες περιφέρειες της Ευρώπης) να βρεθεί ένας τρόπος να ενισχυθεί η γεωργική και η οικονομική δραστηριότητα σε μια περιοχή που πέρα από τη σημερινή κρίση αποτελεί το φυσικό σύνορο της Ευρώπης και δέχεται τεράστιες πιέσεις από τα κύματα της λαθρομετανάστευσης.

Πιστεύουμε και ελπίζουμε ότι στα πλαίσια της διαπραγμάτευσης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα δεχτεί την ακόμα μεγαλύτερη διαφοροποίηση των ποσοστών ενισχύσεων (ενιαία στρεμματική ενίσχυση) για τα νησιά μας για τους λόγους που εξηγήσαμε παραπάνω. Δεν είναι δυνατόν να συγκρίνονται και να έχουν την ίδια μεταχείριση χώρες στο κέντρο της Ευρώπης με χώρες όπως η δική μας, ούτε να συγκρίνονται Περιφέρειες όπως η δική μας με αντίστοιχες στο κέντρο της Ευρώπης. Το άνοιγμα των αγορών στο διεθνές εμπόριο ευνοεί πρώτα από όλα τους ισχυρούς της Ευρώπης. Δεν μπορεί όμως το κόστος να το πληρώνουν χώρες όπως η Ελλάδα και ειδικά τα νησιά μας διότι από το άνοιγμα των διεθνών αγορών είναι από τις λιγότερο ωφελημένες.

Η μεταβολή του αγροτικού εισοδήματος μεταξύ 2005 και 2010 σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat είναι αποκαλυπτική.

Εκτιμήσεις Αγροτικού Εισοδήματος 2010/2005 στην Ε.Ε -27

ΧΩΡΕΣ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΤΟΥΣ 2010 (2005=100)	ΧΩΡΕΣ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΤΟΥΣ 2010 (2005=100)
Ε.Ε 27	111,1	Λιθουανία	121,8
Δανία	78,7	Μάλτα	114,4
Εσθονία	138,2	Αυστρία	106,2
Ολλανδία	122,1	Πορτογαλία	109,2
Γαλλία	116,3	Πολωνία	145,2
Σουηδία	121,7	Ισπανία	101,7
Ιρλανδία	85,3	Σλοβενία	92,8
Βουλγαρία	158,7	Σλοβακία	115,2
Λετονία	127,8	Κύπρος	92,0
Βέλγιο	134,3	Φινλανδία	107,8
Γερμανία	124,6	Ιταλία	83,6
Λουξεμβούργο	70,2	Ελλάδα	86,5
Τσεχία	113,9	Ρουμανία	89,1
Ουγγαρία	123,3	Ην. Βασίλειο	121,3

Πηγή : Eurostat, 15.07.2011

2ος Πυλώνας (Αγροτική Ανάπτυξη)

Σε ότι αφορά το 2ο Πυλώνα της Αγροτικής Ανάπτυξης επισημαίνουμε ότι πέρα από τους διατιθέμενους πόρους για το Βόρειο Αιγαίο που θα πρέπει να αυξηθούν, χρειάζεται η εφαρμογή προγραμμάτων που να ενισχύουν

- τις δικτυώσεις και τα σχήματα που προωθούνται μέσω του Ν. 4015 (ΑΕΣ, ΣΑΟ, Αγροτοδιατροφικές Συμπράξεις)
- στοχευμένα χωρικά Ολοκληρωμένα Προγράμματα που να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά προβλήματα συνολικής ανάπτυξης (π.χ. Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ικαρίας, Άη Στράτη), ή που να εκμεταλλεύονται συγκριτικά πλεονεκτήματα μιας περιοχής δημιουργώντας με τη βοήθεια των συνεργειών ισχυρά κύτταρα ανάπτυξης στα νησιά μας (π.χ. Κάμπος Χίου, Μαστιχοχώρια)
- στοχευμένα κλαδικά και χωρικά (π.χ. Κτηνοτροφίας για τη Λέσβο, για τα Σιτηρά στη Λήμνο, μελισσοκομίας για τη Σάμο, την Ικαρία)
- ολοκληρωμένα προγράμματα για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και ιδιαίτερα της βιομάζας από τα απόβλητα της επεξεργασίας ελαιολάδου (ιδιαίτερα στη Λέσβο, τη Χίο και τη Σάμο) με ταυτόχρονη λύση στο χρόνιο πρόβλημα της επεξεργασίας αποβλήτων των ελαιολιβίων και του εκσυγχρονισμού τους (μετατροπή τους από τριφασικά σε διφασικά)

- ενίσχυση και σύνδεση των φιλοπεριβαλλοντικών μέτρων με την παραγωγή, ώστε τα μέτρα να μην συντελούν στην εγκατάλειψη περιοχών που ασκείται εκτατική γεωργία (ελαιοκαλλιέργεια στα νησιά)
- **Θα πρέπει να δοθεί βαρύτητα στην ενημέρωση και προβολή των καταναλωτών πάνω στη σήμανση των ΠΟΠ/ΠΓΕ.** Αλλιώς δεν θα δημιουργηθεί άυλη προστιθέμενη αξία και η αξία της σήμανσης θα είναι περιορισμένη. Σε σχετική έρευνα που χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μόνο το 8% των καταναλωτών αναγνώρισε τη σήμανση ΠΟΠ/ΠΓΕ. Από αυτό το 8% μόνο το 51% ήξερε τη σημασία της σήμανσης.

4. Η θέση της Ελληνικής Γεωργίας στο Διεθνές Εμπόριο

Η κρίση στον Αγροτικό Τομέα έχει ξεκινήσει αρκετά πριν από τη διεθνή οικονομική κρίση του 2008 με αρνητικό αντίκτυπο τόσο στα αγροτικά εισοδήματα, όσο και στην αξία της φυτικής και ζωικής παραγωγής. Όμως από το 2009 ο γεωργικός κλάδος είναι ο μόνος τομέας της οικονομίας που παρουσιάζει θετική μεταβολή, σύμφωνα με έκθεση του ΚΕΠΕ τον Ιούνιο του 2011. Η εξέλιξη της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του κλάδου (στοιχεία ΚΕΠΕ) κατά τα τελευταία χρόνια έχει ως εξής :

2008: 6,188 δις €

2009: 6,865 δις €

2010: 7,793 δις €

Πάντως τα στοιχεία της ΠΑΣΕΓΕΣ δείχνουν ότι η εθνική παραγωγή σε βασικά προϊόντα που παράγουν και τα νησιά του Βορείου Αιγαίου είναι ανησυχητικά φθίνουσα τα τελευταία χρόνια.

Εξέλιξη παραγωγής ορισμένων Αγροτικών Προϊόντων (σε χιλ. τόνους)

Προϊόν	2006	2007	2008	2009	2010*	2011**
Σκληρός σίτος	1.424	928	1.147	1.383	1.278	1.071
Ελαιόλαδο	422	335	210	235	225	210
Κρασί	402	390	387	336	310	250
Αιγοπρόβειο Κρέας	111	113	108	109	102	100
Αιγοπρόβειο Γάλα	690	687	645	684	703	720
Μέλι	16	8	12	16	13	12

Πηγή : Έρευνα ΠΑΣΕΓΕΣ / *προσωρινά στοιχεία, **προβλέψεις

Από την καθίζηση τουλάχιστον στους όγκους παραγωγής έχει ξεφύγει η κατηγορία των κτηνοτροφικών προϊόντων. Ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον στοιχείο αφορά στο αρνητικό εμπορικό αγροτικό ισοζύγιο της χώρας το οποίο υπερέβη τα 2,2 δις € το έτος 2009. Η αξία των εισαγωγών αγροτικών προϊόντων κατά το ίδιο έτος κάλυψε το 13,6% της συνολικής αξίας των εισαγωγών της χώρας μας. Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αναφέρει η ΠΑΣΕΓΕΣ στην έκθεση της το Σεπτέμβριο του 2011 ελλειμματικά αγροτικά εμπορικά ισοζύγια είχαν κατά το ίδιο έτος άλλες 15 χώρες μέλη. Πιο συγκεκριμένα το Ηνωμένο Βασίλειο 21,6 δις €, η Γερμανία 10 δις €, η Ιταλία 4,9 δις €, η Σουηδία 4 δις €. Η Πορτογαλία που είναι συγκρίσιμη με τη χώρα μας από πλευράς πληθυσμού και γενικότερης ανάπτυξης παρουσίασε αντίστοιχο έλλειμμα 2,7 δις €.

Είναι προφανές ότι το άνοιγμα της αγοράς αγροτικών προϊόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα συνακόλουθα αγροτικά εμπορικά ελλείμματα υπερκαλύπτονται από το

άνοιγμα των αγορών τρίτων χωρών σε βιομηχανικά προϊόντα για τις πλούσιες χώρες και αυτό εξηγεί τα εμπορικά πλεονάσματα ρεκόρ που παρουσιάζουν χώρες του Ευρωπαϊκού πυρήνα (π.χ. Γερμανία). Μόνο που αυτό κατά τη γνώμη μας γίνεται εις βάρος της Ευρωπαϊκής Περιφέρειας που δεν έχει ισχυρό βιομηχανικό τομέα όπως εξηγήσαμε και παραπάνω. Η θετική μεταβολή που παρατηρείται τον τελευταίο καιρό στις αυξήσεις των εξαγωγών και την μείωση του αγροτικού εμπορικού ελλείμματος (2009 :-21,20%, 2010 : -21,05% / στοιχεία ΚΕΠΕ, τεύχος Ιουνίου 2011) πρέπει να αποδοθεί στις προσπάθειες πολλών επιχειρήσεων του κλάδου να διαφοροποιήσουν τις αγορές τους. Πάντως το αγροτικό εμπορικό έλλειμμα προέρχεται εξ ολοκλήρου από το εμπόριο με τις άλλες χώρες της Ε.Ε. Η συγκριτική εξέλιξη της διάρθρωσης των εισαγωγών και των εξαγωγών για τα έτη 2006 και 2010 σύμφωνα με το ΚΕΠΕ είναι

Αξία Εισαγωγών – Εξαγωγών για τα έτη 2006 και 2010 κατά κλάδο (σε εκ. €)

Κλάδοι - Προϊόντα	2006		2010	
	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Εισαγωγές	Εξαγωγές
Κρέας	1.215	36	1.116	67
Γαλακτοκομικά	661	211	770	301
Οπωροκηπευτικά	652	1.194	672	1.485
Δημητριακά	510	230	541	292
Αλιεύματα	386	430	384	541
Καφές	288	-	376	-
Ζωοτροφές	288	-	371	-
Ποτά	409	136	370	166
Είδη Διατροφής	278	88	356	161
Καπνός	311	373	310	374
Έλαια	167	486	232	287
Σάκχαρα	143	92	220	129
Ξυλεία	288	-	148	-
Βαμβάκι	-	328	-	391
ΣΥΝΟΛΟ	5.597	3.767	6.299	4.406

Πηγή :ΚΕΠΕ Τεύχος 15, Ιούνιος 2011

Από τον Πίνακα συγκρατούμε το έλλειμμα στο κρέας, τα γαλακτοκομικά προϊόντα και τις ζωοτροφές. Συμπερασματικά όμως μπορούμε να πούμε ότι τα περιθώρια βελτίωσης του αγροτικού εμπορικού μας ισοζυγίου με στοχευμένες παρεμβάσεις είναι μεγάλη.

5. Η Αγροτική Οικονομία στο Βόρειο Αιγαίο

Η αγροτική οικονομία παίζει βασικό ρόλο στην οικονομική ζωή του Βορείου Αιγαίου. Την προηγούμενη δεκαετία το ποσοστό του αγροτικού τομέα στο περιφερειακό ΑΕΠ ξεπερνούσε το 21%, ενώ η απασχόληση στον αγροτικό τομέα ανερχόταν στο 25% των ενεργού εργατικού δυναμικού της Περιφέρειας. Η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία του Αγροτικού Τομέα ήταν παρόλα αυτά χαμηλή 2,5%. Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ ο δείκτης αυτός ήταν το 2009 1,9%. Αυτή η εξέλιξη συνδυάζεται με την μείωση του πραγματικού πληθυσμού που προκύπτει από την ανακοίνωση των προσωρινών αποτελεσμάτων της απογραφής του 2011 που δείχνει ότι ο πληθυσμός στην Περιφέρεια μας έχει μειωθεί στα 197.810 άτομα περίπου.

Και όμως παρά τα αρνητικά αυτά στοιχεία ο Αγροτικός Τομέας της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου παράγει μερικά μοναδικά προϊόντα τα οποία μπορούν να αποτελέσουν τον πυρήνα του Καλαθιού Προϊόντων της Περιφέρειας τα οποία με τις κατάλληλες παρεμβάσεις μπορούν να απογειώσουν αναπτυξιακά την Περιφέρεια.

• Μαστίχα και Προϊόντα Μαστίχας

Η μαστίχα είναι ρητίνη του φυτού σχίνου (*Pistacia Lentiscus* var. *Chia*) που παράγεται στο νότιο μέρος της Χίου. Σήμερα, περίπου 4850 παραγωγοί παραδίδουν μαστίχα στην Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου, μια υποχρεωτική δευτεροβάθμια ένωση από τους 20 πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς. Οι εκτάσεις που καλύπτονται από τα μαστιχόδεντρα είναι περίπου 19000 στρέμματα, αλλά ορισμένες είναι εγκαταλελειμμένες, καθώς ένα μέρος των παραγωγών είναι ηλικιωμένοι ή/και όχι «επαγγελματίες» μαστιχοπαραγωγοί.

Από το 1994 η μαστίχα, η τσίκλα και το μαστιχέλαιο Χίου έχουν αναγνωρισθεί ως Προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ).

A/A	ΠΡΟΙΟΝ / ΟΝΟΜΑΣΙΑ	Κατηγορία αναγνώρισης ΠΟΠ ή ΠΓΕ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ
ΓΟΜΕΣ - ΡΗΤΙΝΕΣ			
1	Τσίκλα Χίου	ΠΟΠ	317707 / 14-01-1994 (ΦΕΚ 17/14-01-94)
2	Μαστίχα Χίου	ΠΟΠ	317707 / 14-01-1994 (ΦΕΚ 17/14-01-94)
ΑΙΘΕΡΙΑ ΕΛΑΙΑ			
1	Μαστιχέλαιο Χίου	ΠΟΠ	317707 / 14-01-1994 (ΦΕΚ 17/14-01-94)

Δυνατά και αδύνατα σημεία

Η δημιουργία της εταιρείας Mediterra SA από την Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου βοήθησε πολύ στην παραγωγή πολλών προϊόντων με βάση τη μαστίχα, αλλά και την διασφάλιση σημαντικού μέρους της τελικής υπεραξίας προς όφελος της Ένωσης και των παραγωγών.

Προοπτικές

Η μαστίχα αποτελεί ένα από τα πιο δυναμικά εξαγωγικά προϊόντα της Περιφέρειας, είναι μέρος της ταυτότητας της Χίου και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως «όχημα» και για άλλα διατροφικά προϊόντα του νησιού και της Περιφέρειας, όπως έχει ήδη συμβεί. Το σημαντικότερο είναι ότι διατηρεί και σημεία λιανικής πώλησης των προϊόντων, αλλά και τεχνογνωσία που μπορεί να δώσει άμεσα πρόσβαση σε αγορές και δίκτυα διακίνησης.

Προτάσεις Πολιτικής

1. Έμφαση πρέπει να δοθεί λοιπόν αφενός μεν στην έρευνα σχετικά με τις ιατρικές χρήσεις της Μαστίχας. Υπενθυμίζουμε ότι πριν από μερικά χρόνια σχετικές έρευνες είχε διεξάγει το Πανεπιστήμιο του Nottingham. Η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου είναι κοντά στην EMX και θα τη βοηθήσει στο πλαίσιο των δυνατοτήτων της να πραγματοποιήσει τη στρατηγική της.
2. Μεγαλύτερη σημασία δίνουμε στη δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί η Μαστίχα ως όχημα και για άλλα διατροφικά προϊόντα της Χίου καταρχήν, αλλά και της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου (τεχνική γνωστή ως product bundling). Με αυτόν τον τρόπο θα προβάλουμε μέσω των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων το Καλάθι Προϊόντων της Χίου και του Βορείου Αιγαίου τη γαστρονομία των νησιών μας και τον ιδιαίτερο πολιτισμό της Χίου.
3. Σημαντικός είναι επίσης ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός Ολοκληρωμένου Προγράμματος στα Μαστιχοχώρια της Χίου το οποίο θα συμβάλει στην δημιουργία ενός ισχυρού κυττάρου ανάπτυξης στη Χίο και στο Βόρειο Αιγαίο στοχεύοντας στην ανάπτυξη των συνεργειών μεταξύ του Αγροτουρισμού και των αγροτικών δραστηριοτήτων. Σε κάθε περίπτωση απαραίτητη προϋπόθεση είναι η επίτευξη της τοπικής κινητοποίησης που θα ενεργοποιήσει όλες τις παραγωγικές δυνάμεις προς την επίτευξη των στόχων.

• Ελαιόλαδο και Βρώσιμες Ελιές

Τα ελαιόδεντρα αποτελούν μια σημαντική κατηγορία χρήσης γης για την Περιφέρεια συνολικά, με κυριαρχία σε βαθμό μονοκαλλιέργειας στο Ανατολικό μέρος της Λέσβου. Οι ελαιοπαραγωγοί είναι περίπου 26.000 συνολικά στην Περιφέρεια, ο ακριβής τους όμως αριθμός δεν είναι γνωστός. Οι εκτάσεις που καλύπτονται από ελιές ανέρχονται σε 600.000 στρέμματα περίπου. Ο μέσος όρος των παραγόμενων ποσοτήτων ανέρχεται σε 20.000 τόνους /έτος, από το οποίο περισσότερο από 80% προέρχεται από τη Λέσβο, 5% από τη Χίο και 14% από Σάμο και Ικαρία, οι ποσότητες όμως και τα ποσοστά μπορεί να διαφέρουν σημαντικά από έτος σε έτος εξαιτίας του είδους της καλλιέργειας (εκτατική χωρίς άρδευση και λίπανση σε μεγάλο βαθμό). Ανάλογα με τη χρονιά και την αναμενόμενη παραγωγή, λειτουργούν περισσότερα από 110 ελαιοτριβεία στα νησιά της Περιφέρειας, τα περισσότερα (πάνω από 70) στη Λέσβο, εκ των οποίων 44 συνεταιριστικά, σχεδόν όλα στη Λέσβο. Ο αριθμός των τυποποιητών επίσης αλλάζει σημαντικά και λειτουργούν περισσότερες από 15 μονάδες, οι περισσότερες όμως μικρές ή πολύ μικρές και κυρίως στη Λέσβο. Στα υπόλοιπα νησιά, με εξαίρεση τη Σάμο όπου λειτουργεί τυποποιητήριο της Ένωσης Οινοποιητικών Συνεταιρισμών, το ελαιόλαδο πουλιέται «χύμα».

Δύο ελαιόλαδα στην Περιφέρεια έχουν αναγνωριστεί ως Προϊόντα Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ), το Λέσβος ή Μυτιλήνη ΠΓΕ και το Σάμος ΠΓΕ (που περιλαμβάνει και ελαιόλαδο από την Ικαρία), ενώ η Θρούμπα Χίου έχει χαρακτηριστεί ως ΠΟΠ.

Ειδικά στη Λέσβο, σύμφωνα με τα αρχεία της Ενιαίας Ενίσχυσης, υπάρχουν 19.551 δικαιούχοι ελαιοπαραγωγοί, με μέση έκταση 24 στρέμματα, αλλά 31% των οποίων έχει εκμεταλλεύσεις μικρότερες από 10 στρ. Ο μέσος όρος ηλικίας των παραγωγών είναι πολύ υψηλός (59 ετών) και μόνο 10% είναι νεότεροι από 40 ετών. Το 37% είναι μεγαλύτεροι από 65 χρονών και το 19% γηραιότεροι από 75. Οι βιολογικοί παραγωγοί αυξάνονται σταθερά και στη Λέσβο αποτελούν περίπου το 20% του συνόλου των παραγωγών.

Ο αριθμός των πρωτοβάθμιων συνεταιρισμών είναι σημαντικός (62 στη Λέσβο, 17 στη Χίο, 7 στη Σάμο και 7 στην Ικαρία). Στη Λέσβο, η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών διαχειρίζεται σημαντικό μέρος του συνόλου της παραγόμενης ποσότητας, αλλά το μεγαλύτερο μέρος από αυτό δεν τυποποιείται και από όσο τυποποιείται, μικρό μέρος μπορεί να αγοραστεί ως ΠΓΕ ελαιόλαδο.

A/A	ΠΡΟΙΟΝ / ΟΝΟΜΑΣΙΑ	Κατηγορία αναγνώρισης ΠΟΠ ή ΠΓΕ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ
1. ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ			
1	Λέσβος ή Μυτιλήνη	ΠΓΕ	371579 / 19-07-1993 (ΦΕΚ 575/2-08-93)
2	Σάμος	ΠΓΕ	371572 / 19-07-1993 (ΦΕΚ 574/2-08-93)
2. ΕΛΙΕΣ			
1	Θρούμπα Χίου	ΠΟΠ	315800 / 14-01-1994 (ΦΕΚ 15/14-01-94)

Δυνατά και αδύνατα σημεία

Η πώληση της μεγαλύτερης ποσότητας ελαιολάδου «χύμα» και όχι τυποποιημένου αποτελεί τη σημαντικότερη αδυναμία, ιδιαίτερα καθώς το σημαντικότερο θετικό σημείο του ελαιολάδου μας μπορεί να είναι η ισχυρή συμβολική του αξία, ιδιαίτερα για το ελαιόλαδο της Λέσβου, που αποτελεί μέρος της διατροφικής ταυτότητας του νησιού. Αυτή τη συμβολική αξία και την ποιότητα του προϊόντος δεν την έχουμε εκμεταλλευτεί ειδικά στο εξωτερικό. Και αυτό παρά το γεγονός ότι μια σειρά από επιχειρήσεις τυποποίησης – εμπορίας του ελαιολάδου στη Λέσβο καταφέρνουν να είναι ανταγωνιστικές και να κερδίζουν διακρίσεις ποιότητας. Το γεγονός είναι ότι σήμερα, οι παραγωγοί στην Περιφέρεια πληρώνονται με βάση τις πολύ χαμηλές διεθνείς τιμές, καθώς ανταγωνίζονται με άλλα «χύμα» ελαιόλαδα από χώρες με πολύ χαμηλότερο κόστος παραγωγής.

Το βασικό μας πρόβλημα που εξηγεί και τη μικρό μέρος της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας που εισπράττουν οι ελαιοπαραγωγοί της Περιφέρειας, αλλά και γενικότερα οι παραγωγοί και των άλλων αγροτικών προϊόντων της Περιφέρειας μας, είναι ότι αυτά είναι σχετικά αδιαφοροποίητα (π.χ. πώληση χύμα ελαιολάδου) με μικρή ενσωματωμένη άυλη προστιθέμενη αξία. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι υπάρχουν αξιόλογοι τυποποιητές στη Λέσβο που απαξιούν να προβάλουν ότι το προϊόν τους είναι πιστοποιημένο (ΠΓΕ Λέσβος) γιατί ακριβώς αυτό το χαρακτηριστικό τους δεν δίνει καμία προστιθέμενη αξία στο προϊόν όταν το πουλάν στο εξωτερικό. Αντίθετα η εταιρική φήμη είναι σημαντικότερη και αποτελεί εγγύηση προώθησης στα δίκτυα πώλησης.

Η προβολή, αλλά και η τυποποίηση του λεσβιακού ελαιολάδου θα πρέπει να γίνεται χρησιμοποιώντας το όνομα «Λέσβος» και όχι «Μυτιλήνη» για την επίτευξη συνεργιών με την προώθηση ενός και μόνο τοπωνυμίου για το νησί ιδιαίτερα για το εξωτερικό. Αυτό ισχύει για όλα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες (π.χ. προώθηση τουριστικού προϊόντος). Εξαιρέση μόνο μπορεί να υπάρχει στην προώθηση του λεσβιακού ούζου (ούζο ΠΓΕ Μυτιλήνης και Πλωμαρίου).

Προτάσεις Πολιτικής

- Το νέο θεσμικό πλαίσιο παρέχει τα εργαλεία για την προώθηση του ελαιολάδου από την Διεπαγγελματική Οργάνωση Ελαιολάδου. Από εκεί και πέρα η εθνική και περιφερειακή στρατηγική **με τις ισχυρές Ομάδες Παραγωγών, τις Αγροτοδιατροφικές Συμπράξεις** και τα **Τοπικά Σύμφωνα Ποιότητας** στοχεύουν στην ανάδειξη των **κοινών πόρων** των νησιών μας και στην ανάπτυξη των συνεργειών μεταξύ των κλάδων της τοπικής μας οικονομίας. Στην ουσία της είναι μια προσπάθεια ανάδειξης του τοπικού νησιωτικού μας πολιτισμού και της ταυτότητας μας. Θα δώσει άυλη προστιθέμενη αξία στα προϊόντα μας τα οποία θα δώσουν καλύτερες τιμές σε όλους τους εμπλεκόμενους κρίκους της αλυσίδας παραγωγής και εμπορίας (ελαιοκαλλιεργητές, τυποποιητές, έμποροι).
- Οι χρηματοδοτήσεις από τις διάφορες πηγές χρηματοδότησης θα είναι περισσότερο ευχερής στα πλαίσια των συμπράξεων (π.χ. ΥΠΑΑΤ, Περιφέρεια, ΟΠΕ), ενώ θα επιτυγχάνονται και συνέργειες μεταξύ των κλάδων (π.χ. με τον τουρισμό).
- Οι προωθητικές ενέργειες των προϊόντων μας ΠΟΠ, ή ΠΓΕ θα πρέπει να συνδυάζονται και με αντίστοιχες ευρωπαϊκές για την επίτευξη συνεργειών και οικονομίας κλίμακας και στην προώθηση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα Διαρθρωτικά Ταμεία θα πρέπει να δώσουν βάρος σ' αυτό το θέμα.
- Δίνουμε ιδιαίτερη μέριμνα στον τομέα της **βρώσιμης ελιάς (π.χ. κολοβή, ρουπάδα)** προς την κατεύθυνση της τυποποίησης (ενθάρρυνση και προώθηση στοχευμένων επενδυτικών σχεδίων) και πιστοποίησης της βρώσιμης ελιάς στα νησιά μας. Στη Χίο η παραγόμενη ποσότητα της **Θρούμπας Χίου** (αναγνωρισμένο Προϊόν ΠΟΠ) παράγεται σε πολύ μικρές ποσότητες και μεγάλες αυξομειώσεις παραγωγής από έτος σε έτος. Στη Λέσβο και τη Σάμο δεν κυκλοφορούν ευρέως στο εμπόριο τυποποιημένες βρώσιμες ελιές από τα νησιά. Δηλαδή στη Λέσβο μια κατεξοχήν ελαιοπαραγωγική περιοχή ο καταναλωτής και ο επισκέπτης δεν μπορούν να βρουν εύκολα τοπικές ελιές στην αγορά! Στην απέναντι ακτή του Αιγαίου που καλλιεργούν τις ίδιες ακριβώς ποικιλίες μπορεί κανείς αντίθετα να προμηθευτεί τοπικές ελιές τυποποιημένες σε πολύ ελκυστικές συσκευασίες. Το εξοργιστικό είναι ότι αυτά τα προϊόντα προβάλλονται και στις τοπικές αγορές των νησιών μας μέσω των εμπορικών εκθέσεων που πραγματοποιούνται γιατί ακριβώς οι γείτονες έχουν αντιληφθεί το κενό που υπάρχει στις τοπικές μας αγορές.
- Δίνουμε έμφαση στη δημιουργία ελαιοτριβείου και τυποποιητηρίου στη Χίο που είναι απαραίτητα βήματα για την ανάπτυξη της τοπικής αγοράς.
- Στη Σάμο δίνουμε έμφαση στον εκσυγχρονισμό των ελαιοτριβείων. Διερευνούμε επίσης τη βιωσιμότητα πυρηνελαιουργείου.

- Για τη Λέσβο οι προσπάθειες μας εστιάζονται στην προώθηση του προϊόντος στην αγορά.

Θα πρέπει να τονίσουμε και εδώ ότι πέρα από τις δικές μας προσπάθειες που πρέπει να ενταθούν, θα πρέπει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να στηρίξει έμπρακτα τις αγορές επώνυμων τοπικών προϊόντων δεδομένου ότι όπως εξηγήσαμε και παραπάνω η αναγνωρισιμότητα των σημάτων πιστοποίησης είναι πολύ χαμηλή. Η ελληνική κυβέρνηση πιστεύουμε ότι αναγνωρίζει το κενό και θα κινηθεί προς την κατεύθυνση αυτή πιέζοντας τους ευρωπαίους αξιωματούχους. Το ίδιο θα κάνουμε και εμείς ως Περιφέρεια.

- Είναι απαραίτητη η εκπόνηση και εφαρμογή ενός **Ολοκληρωμένου Προγράμματος Ελαιολάδου για τα νησιά μας το οποίο όμως θα λαμβάνει υπόψη και τη δυνατότητα ίδρυσης μονάδας παραγωγής pellet**. Στη Λέσβο έχουν ήδη δρομολογηθεί τέτοιες επενδύσεις, αλλά στη Χίο δεν έχουμε ούτε καν ελαιοτριβείο και τυποποιητήριο, στη δε Σάμο δεν έχουμε πυρηνελαιουργείο. Ο εκσυγχρονισμός των ελαιοτριβείων και η λύση του περιβαλλοντικού προβλήματος που δημιουργούν τα απόβλητα των ελαιοτριβείων σχετίζεται με την αξιοποίηση των αποβλήτων της ελαιουργίας για θέρμανση και γιατί όχι για την παραγωγή βιοαερίου για ηλεκτρική χρήση ή και κομπόστ για λίπανση. **Οι Αγροτικές Εταιρικές Συμπράξεις του Ν. 1405 μπορούν να δώσουν ώθηση σε επενδυτικά σχέδια εκσυγχρονισμού των ελαιοτριβείων (μετατροπή τους από τριφασικά σε διφασικά) και τη κατασκευή σύγχρονου ελαιουργείου – πελλετοποιίας / μπριγκετοποιίας**. Η ελαιοπυρήνα τα τελευταία χρόνια εξαγόταν στην Ιταλία για αυτό το λόγο (προφανώς οι Ιταλικές μονάδες καταναλώναν όλη την ιταλική ελαιοπυρήνα και έκαναν και εισαγωγές). Στην Τουρκία λειτουργούν αντίστοιχες μονάδες και μάλιστα το Εμπορικό Επιμελητήριο Σμύρνης είχε ζητήσει το καλοκαίρι την προμήθεια ελαιοπυρήνας κατά τις επαφές της διοίκησης του με επιχειρηματίες της Μυτιλήνης.

• Τυριά και γάλα

Η κτηνοτροφία αποτελεί μια πολύ σημαντική παραγωγική δραστηριότητα στα νησιά της Περιφέρειας. Δραστηριοποιούνται περίπου 13.000 κτηνοτρόφοι συνολικά, 65% των οποίων στη Λέσβο και 15% στη Λήμνο. Η ίδια συγκέντρωση παρατηρείται και στον αριθμό των ζώων με περισσότερο από 550.000 αιγοπρόβατα, εκ των οποίων 70% στη Λέσβο και 15% στη Λήμνο. Στη Χίο υπάρχει σημαντική δραστηριότητα αγελαδοτροφίας, ενώ στα υπόλοιπα νησιά η μικρής κλίμακας αιγοπροβατοτροφία κυριαρχεί. Η παραγωγή γάλακτος χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά για τυροκόμηση, με εξαίρεση τη Χίο, όπου το αγελαδινό γάλα πωλείται και ως φρέσκο. Υπάρχει σημαντική ποικιλία τυροκομικών προϊόντων, 18 συνολικά προϊόντα που παράγονται σε σημαντικές ποσότητες, 4 από τα οποία είναι αναγνωρισμένα και ως ΠΟΠ

- το Καλαθάκι Λήμνου ΠΟΠ (στη Λήμνο),
- το Λαδοτύρι Μυτιλήνης ΠΟΠ (στη Λέσβο),
- η Φέτα ΠΟΠ (σε Λήμνο και Λέσβο)
- το Κασέρι ΠΟΠ (σε Λήμνο και Λέσβο).

Άλλα σημαντικά προϊόντα είναι το μελιχλωρο και το Κασκαβάλι Λήμνου (δεν τυποποιούνται), η Γραβιέρα (Λέσβος κυρίως), το Κεφαλοτύρι (Λέσβος κυρίως) και το Λευκό τυρί (Σάμος και Ικαρία γιατί δεν περιλαμβάνονται στις περιοχές που μπορούν να παράγουν Φέτα ΠΟΠ).

Συνολικά λειτουργούν 17 αποκλειστικά κτηνοτροφικοί συνεταιρισμοί (κάποιοι άλλοι είναι μικτοί), 15 εκ των οποίων στη Λέσβο. Τα συνεταιριστικά όμως τυροκομεία είναι ελάχιστα: 2 στη Λέσβο και 1 στη Χίο και τυροκομούν πολύ μικρό μέρος του γάλακτος.

Η συντριπτική ποσότητα αγοράζεται από μερικές μονάδες που έχουν και τη δυνατότητα να καθορίσουν τις τιμές στη Λέσβο. Το αποτέλεσμα είναι ότι οι τιμές των κτηνοτρόφων είναι χαμηλές και καθηλωμένες στα ίδια επίπεδα για μια δεκαετία.

A/A	ΠΡΟΙΟΝ / ΟΝΟΜΑΣΙΑ	Κατηγορία αναγνώρισης ΠΟΠ ή ΠΓΕ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ
1	Καλαθάκι Λήμνου	ΠΟΠ	313044 / 14-01-1994 (ΦΕΚ 16/14-01-94)
2	Κασέρι	ΠΟΠ	313027 / 11-01-1994 (ΦΕΚ 8/11-01-94)
3	Λαδοτύρι Μυτιλήνης	ΠΟΠ	313058/17-01-1994 (ΦΕΚ 25/18-01-94)
4	Φέτα	ΠΟΠ	313025 / 11-01-1994 (ΦΕΚ 8/11-01-1994)
5	Γραβιέρα	ΠΟΠ	

Δυνατά και αδύνατα σημεία Τυροκομικών Προϊόντων Αιγοπροβατοτροφίας

Η ποιότητα των προϊόντων αποτελεί το σημαντικό δυνατό τους σημείο. Τα προϊόντα αιγοπρόβειου γάλακτος είναι υψηλής προστιθέμενης αξίας και έτσι πρέπει να προωθούνται στην αγορά (το μοντέλο το οποίο πρέπει να ακολουθήσουμε είναι το ίδιο με αυτό που ακολούθησε η Γαλλία με τα τυριά ροκφόρ). Ένα συγκριτικό πλεονέκτημα που έχουν τα νησιά και που δεν έχει προβληθεί ποτέ είναι ότι τα προϊόντα μας είναι νησιωτικά και το σιτηρέσιο των ζώων βασίζεται πάνω στην μοναδική χλωρίδα των νησιών. Στη σήμανση των προϊόντων πιστεύουμε ότι είναι απαραίτητο να αναγράφεται ότι τα προϊόντα (όχι μόνο τα κτηνοτροφικά, αλλά και τα άλλα και κυρίως τα προϊόντα μελισσοκομίας) ότι είναι νησιωτικά προϊόντα. Αν στη συνέχεια οι προωθητικές ενέργειες είναι αποτελεσματικές η αναγνώριση του καταναλωτικού κοινού θα έλθει.

Η αδυναμία των συμμετεχόντων να συνεργαστούν αποτελεί το κυριότερο αδύνατο σημείο του κλάδου.

Προτάσεις Πολιτικής

Το πλαίσιο των Αγροτοδιατροφικών συμπράξεων και των Τοπικών Συμφώνων Ποιότητας δίνει τα κίνητρα για

- συνεργασία παραγωγών
- κοινές δράσεις μεταποίησης
- Κοινή προώθηση σε επιλεγμένες αγορές ή εκδηλώσεις
- Δημιουργία κοινών δράσεων με τουριστικές επιχειρήσεις της Περιφέρειας
- Ενίσχυση της πολιτικής ποιότητας
- εμπορική ανάπτυξη νέων για την αγορά προϊόντων (π.χ. λαδοτύρι σε λάδι, μελίχλωρο)

Όμως η Κτηνοτροφία και ειδικά η Κτηνοτροφία στο νησιωτικό μας πλαίσιο απαιτεί και την υλοποίηση άλλων δράσεων σε εθνικό και περιφερειακό – τοπικό επίπεδο.

Εθνικό Επίπεδο

- Προστασία των Προϊόντων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο με ακόμα περισσότερους ελέγχους από τον ΕΦΕΤ και τον ΕΛΟΓ. **Η Φέτα, το Καλαθάκι Λήμνου, το κασέρι, το Λαδοτύρι Μυτιλήνης και οι γραβιέρες αποτελούν εθνικό κεφάλαιο και εθνικό πόρο που θα πρέπει να προστατευτεί με κάθε τρόπο από τυχόν επιτήδειους.** Η Deutsche Welle σε πρόσφατη δημοσίευση της κάνει ειδική μνεία στη νοθεία της φέτας στη Γερμανία. Παράλληλα η Ένωση Καταναλωτών Έσσης έχει συστήσει δικτυακό τόπο www.lebensmittelklarheit.de στον οποίο αξιολογεί όλα τα επώνυμα τρόφιμα που κυκλοφορούν στη Γερμανία (ΠΟΠ, ΠΓΕ). Είναι επιτακτική η ανάγκη προστασίας και θωράκισης των τυροκομικών μας προϊόντων στο εσωτερικό για να μπορέσουμε να διεκδικήσουμε και την προστασία των γαλακτοκομικών μας προϊόντων στο

εξωτερικό. Η υλοποίηση του **Εθνικού Συστήματος Ιχνηλασιμότητας Τροφίμων** θα συμβάλει αποφασιστικά όχι μόνο στη διασφάλιση της ποιότητας, αλλά και της εμπορικής αξίας των τυροκομικών προϊόντων, όμως οι έλεγχοι παράλληλα θα πρέπει να ενταθούν.

- Θα πρέπει να θεσπιστεί κατηγοριοποίηση του γάλακτος κατά τα πρότυπα που ισχύουν στο ελαιόλαδο. Οι αντικειμενικοί παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη είναι
  - ο δείκτης Ολικής Μικροβιακής Χλωρίδας (ΟΜΧ)
  - η % περιεκτικότητα σε πρωτεΐνες
  - η % περιεκτικότητα σε λίπος
  - το Στερεό Υπόλειμμα

Οι παραπάνω παράγοντες καθορίζουν

α) την απόδοση σε τυρί

β) την ποιότητα των προϊόντων

και συνεπώς μπορεί να επηρεάσουν τις τιμές παραγωγού πέρα από τη διασφάλιση του προϊόντος. Παράλληλα οποιαδήποτε προσπάθεια προώθησης των τυροκομικών προϊόντων προϋποθέτει την τυποποίηση του και συνεπώς την ομοιομορφία του. Αυτό το στοιχείο που είναι βασικό δεν μπορεί να επιτευχθεί με διαφορετικό τρόπο. Η ποιοτική κατηγοριοποίηση του γάλακτος λογικά θα οδηγήσει και σε προώθηση της **συμβολαιακής κτηνοτροφίας** (αφού οι τυροκόμοι και έμποροι θα θελήσουν να διασφαλίσουν την ποιότητα των προϊόντων τους) και τελικά σε καλύτερες τιμές παραγωγού.

- Θα πρέπει να συνεχιστούν τα προγράμματα **γενετικής βελτίωσης**. Σύμφωνα με πολύ έμπειρους κτηνιάτρους που συνεργάστηκαν με την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου υπάρχει η δυνατότητα μέχρι και για τριπλασιασμό των αποδόσεων στη περίπτωση που η γενετική βελτίωση γίνει με επιστημονική επιμέλεια.

Περιφερειακό Επίπεδο

- Στα πλαίσια του εκσυγχρονισμού του κλάδου και της συλλογικής προσπάθειας που κάνουμε με τις Αγροτοδιατροφικές Συμπράξεις, τα Σύμφωνα Ποιότητας, τις Κοινοτικές και Εθνικές Χρηματοδοτήσεις και φυσικά την τήρηση του νόμου, θα ωθήσουμε τους κτηνοτρόφους και τους τυροκόμους να ενταχθούν σε προγράμματα εκσυγχρονισμού (ειδικά για τις μονάδες).
- Ειδικά για τους Κτηνοτρόφους, αλλά και γενικά για τον Αγροτικό Κόσμο των νησιών μας είναι απαραίτητη η αναμόρφωση της **Αγροτικής Εκπαίδευσης** και η συστηματική υλοποίηση μιας πολιτικής Αγροτικών Εφαρμογών (με πιλοτικά αγροκτήματα και κτηνοτροφικές μονάδες, αλλά και αναβίωση του γεωπόνου εφαρμογών. Ας σημειώσουμε εδώ ότι στο ΠΕΠ/3 του Βορείου Αιγαίου δεν

υπήρχε ούτε ένα πρότυπο αγρόκτημα ανάμεσα στα εκατοντάδες που χρηματοδοτήσαμε.

- Η αύξηση του κόστους των ζωοτροφών έχει εκτινάξει το κόστος παραγωγής. Αυτό οφείλεται στην εκρηκτική άνοδο διεθνώς της τιμής των δημητριακών. Είναι επιτακτική ανάγκη για τα νησιά μας η **αναβάθμιση των λειμώνων και η Ολοκληρωμένη Διαχείριση των Βοσκοτόπων**. Γνωρίζουμε ότι το Πανεπιστήμιο Αιγαίου το οποίο θεωρούμε πολύτιμο εταίρο της Περιφέρειας και στα πλαίσια του «Καλαθίου Προϊόντων της Περιφέρειας» ότι έχει εκπονήσει σχετικές εργασίες για τη διαχείριση βοσκοτόπων τουλάχιστον στη Λέσβο. Στόχος μας είναι να βρούμε συγκεκριμένες περιοχές στα νησιά μας με στόχο

α) τον εντοπισμό εκτάσεων όπου θα ενθαρρύνουμε τους παραγωγούς μας να εισάγουν την καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών

β) τον εντοπισμό των δημοτικών βοσκοτόπων όπου σε συνεργασία με τις Δημοτικές Αρχές των νησιών, θα ενθαρρύνουμε την υποβολή έργων βελτίωσης.

Όμως πρωταρχική σημασία για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου έχει η επίλυση του προβλήματος μεταφοράς των ζωοτροφών από τη πλεονασματική Λήμνο.

Η Λήμνος γνωστή τα παλαιά χρόνια ως σιτοβολώνας του Αιγαίου μπορεί να καλύψει τις ανάγκες όλων των νησιών της Περιφέρειας σε χονδροειδείς ζωοτροφές (σανοί) και δημητριακούς καρπούς. Με αυτόν τον τρόπο οι ανάγκες των νησιών σε ζωοτροφές θα περιοριστούν στη σόγια και στη βαμβακόπιτα. Η επίλυση αυτού του χρόνιου προβλήματος σε συνεργασία με τα κεντρικά υπουργεία θα έχει θετικά αποτελέσματα και στην αγροτική οικονομία της Λήμνου. Σημειώνουμε ότι πολλές φορές βλέπουμε στα χωράφια της Λήμνου σαπισμένα δεμάτια σανού αφού οι ποσότητες αυτές δεν βρίσκουν διέξοδο στην τοπική αγορά.

- Σε συνεργασία με τους παραγωγούς και τους τυροκόμους σκοπεύουμε να αναγνωρίσουμε και άλλα σήματα ΠΟΠ και ΠΓΕ στα τυριά και ειδικά για τις εξαιρετικές νησιωτικές μας γραβιέρες. Σε κάθε περίπτωση σε ότι αφορά τα σήματα θα ζητήσουμε από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων να αναγράφεται (όπως και για όλα τα προϊόντα μας) η **ένδειξη «νησιωτικό προϊόν»**, ή μόνο για τα κτηνοτροφικά προϊόντα η **ένδειξη «προϊόν νησιωτικής εκτροφής»**. Όπως έχουμε εξηγήσει και σε άλλο σημείο πάνω στο ιδιαίτερο περιβάλλον και τη χλωρίδα των νησιών μας μπορούμε να διαφοροποιήσουμε τα προϊόντα μας και να χτίσουμε ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες μας (αγροτουρισμός, γαστρονομικός τουρισμός κ.λ.π.).

- Ενθαρρύνουμε την ίδρυση μικρών οικογενειακών τυροκομείων όπως προβλέπει και σχετική οδηγία της Ε.Ε. ειδικά στη Σάμο, στην Ικαρία και στον Άγιο Ευστράτιο.

- **Αιγοπρόβειο Κρέας**

Στα πλαίσια των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων και των Συμφώνων Ποιότητας (χάρτες δέσμευσης των παραγωγικών εταιρών για την προαγωγή των κοινών στόχων) μας δίνεται μια ευκαιρία να προσπαθήσουμε να **αλλάξουμε το διατροφικό πρότυπο** καταρχήν στα νησιά μας, αλλά και στη χώρα μας. Πολλές επιχειρήσεις του τομέα της εστίασης έχουν εξοβελίσει από την τοπική κουζίνα το αιγοπρόβειο κρέας με την εξαίρεση βεβαίως της Ικαρίας.

Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί μια αύξηση της ζήτησης αιγοπρόβειου κρέατος από την Τουρκία. Από τις επαφές που έκανε η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου με φορείς της Τουρκίας (Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Σμύρνης) προέκυψε ότι υπάρχει μεγάλη ζήτηση για τα κρέατα των νησιών μας. Αυτό είναι αποτέλεσμα και του διατροφικού προτύπου στη Τουρκία που δεν έχει εξοβελίσει το αιγοπρόβειο κρέας από την τοπική κουζίνα. Το αντίθετο μάλιστα. Οι Τούρκοι προβάλλουν υπερήφανα την τοπική κουζίνα και στους ξένους επισκέπτες (γιατί οι ξένοι θέλουν να δοκιμάσουν την τοπική κουζίνα, να έλθουν σε επαφή με τον τοπικό πολιτισμό). Επίσης οι Τούρκοι καταναλωτές αναγνωρίζουν την ποιότητα του δικού μας αιγοπρόβειου κρέατος, διότι είναι προϊόντα εκτακικών εκτροφών και κυρίως σφάζονται σε νεαρή ηλικία σε σχέση με τα τουρκικά αμνοερίφια.

Προτάσεις Πολιτικής

- Προετοιμασία στα πλαίσια της συνεργασίας των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων φακέλων για την αναγνώριση ως προϊόντων ΠΟΠ ή ΠΓΕ
  - α) κατσικάκι Ικαρίας (ράσκα Ικαρίας όπως το αναφέρει ο Agrocert)
  - β) αρνάκι Λέσβου
  - γ) αρνάκι Λήμνου – Αγίου Ευστρατίου

Η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Ελασσόνας κατάφερε να συντάξει τις μελέτες και να αναγνωρίσει το αρνάκι και το κατσικάκι Ελασσόνας ως προϊόντα ΠΟΠ. Διαθέτουμε στα νησιά μας τόσο στον δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα επιστημονικό δυναμικό υψηλών προδιαγραφών (κτηνιάτρους, γεωπόνους, χημικούς οικονομολόγους, ιστορικούς) και εταίρο το Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Αν ξεκινήσουμε τις προσπάθειες τώρα σε 3-4 χρόνια θα έχουμε φέρει εις πέρας αυτήν την αποστολή.

- Θα βάλουμε και εμείς τις δυνάμεις μας ώστε να γίνει το σφαγείο στην Ικαρία, το οποίο θα δώσει αναπτυξιακή διάσταση στην Κτηνοτροφία της Ικαρίας. Η προοπτική της αναγνώρισης ως ΠΟΠ του κατσικιού της Ικαρίας πιστεύουμε ότι θα δώσει το όραμα εκείνο στους κτηνοτρόφους της Ικαρίας προκειμένου να

αλλάξει επιτέλους το μοντέλο της αποίμενης κτηνοτροφίας που οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια στην καταστροφή όλης της οικονομίας του νησιού με ανυπολόγιστες συνέπειες για τη δυνατότητα των Ικαριωτών να συνεχίσουν να ζουν και να προκόβουν στην Ικαρία. Πιστεύουμε όμως ότι το πρόβλημα αυτό θα λυθεί μόνο αν δώσουμε στα πλαίσια ενός συνολικού προγράμματος μια αναπτυξιακή διάσταση (παράλληλα βέβαια με τον απαραίτητο τερματισμό της υπερβόσκησης).

- Για τον Αη Στράτη είναι απαραίτητο να γίνει και τυροκομείο και σφαγείο. Χωρίς αυτά η τοπική οικονομία θα φθίνει και δεν θα μπορεί το νησί να συντηρήσει τον πληθυσμό του. Οι ίδιοι οι κτηνοτρόφοι του νησιού θα πρέπει να κινητοποιηθούν.

- **Αγελαδινό Γάλα Χίου**

Στη Χίο έχει δημιουργηθεί μια αξιοπρόσεκτη παράδοση στην παραγωγή αγελαδινού γάλακτος το οποίο παστεριώνεται και κυκλοφορεί σαν φρέσκο γάλα στην αγορά με μεγάλη ανταπόκριση από το καταναλωτικό κοινό της Χίου, αλλά και της Μυτιλήνης. Από το αγελαδινό γάλα επίσης παρασκευάζονται από ντόπιες βιοτεχνικές μονάδες γιαούρτια και τυριά. Στην περίπτωση που οι εμπλεκόμενοι στη διαδικασία παραγωγής κρίνουν ότι είναι προς το συμφέρον τους η προετοιμασία φακέλου για την πιστοποίηση των προϊόντων τους η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου θα τους βοηθήσει με όλες τις δυνάμεις της. Άλλωστε η αγελαδοτροφία ακολουθεί φθίνουσα πορεία στη χώρα μας και οι εισαγωγές αγελαδινού γάλακτος αποτελούν πληγή για την εθνική οικονομία.

• Κρασιά Σάμου και Αμπελοκαλλιέργεια

Καλλιεργούνται στη Σάμο 15.500 στρέμματα.

Η Ένωση Οινοποιητικών Συν/μών Σάμου λόγω της αναγκαστικότητας, συγκεντρώνει και επεξεργάζεται την πρώτη ύλη και εμπορεύεται το τελικό προϊόν. Τα κρασιά της Σάμου συνεχίζουν να κερδίζουν διακρίσεις και να μας κάνουν υπερήφανους και αισιόδοξους για το μέλλον.

Δυνατά σημεία του Σαμιώτικου κρασιού είναι:

- η ποιότητα και η παγκόσμια φήμη του. Χαρακτηριστικό αυτού είναι ότι η Γαλλική αγορά ανέκαθεν απορροφά το 50-60 % της παραγωγής
- η αναγκαστικότητα της ΕΟΣΣ, μέσα από την οποία διασφαλίζεται η ποιότητα του προϊόντος, και ένα αξιοπρεπές εισόδημα για τον αμπελουργό από τα υψηλότερα στην Ελλάδα
- η οργάνωση, το κύρος, οι υποδομές και η τεχνογνωσία της ΕΟΣΣ

Στα αρνητικά, και για την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, είναι:

- η επιβολή Ειδικού Φόρου στα γλυκά κρασιά προκάλεσε σοβαρό σοκ στην αγορά και μείωση της κατανάλωσης. Ενδεχόμενη αύξηση του φόρου αυτού, θα σημαίνει οριστικό κλείσιμο της Αμπελουργίας της Σάμου
- η φορολόγηση της Ακίνητης Περιουσίας προσέθεσε άλλον έναν παράγοντα μείωσης της ρευστότητας της ΕΟΣΣ
- η οικονομική κρίση σε Ευρώπη και Αμερική που προκάλεσε μείωση στην κατανάλωση
- η παγκοσμιοποίηση των αγορών προκάλεσε νέες ανακατατάξεις στην παγκόσμια αγορά και την είσοδο από τρίτες χώρες (Αυστραλία Νότιο Αφρική, Χιλή Αργεντινή) κρασιών καλής ποιότητας και χαμηλής τιμής. Το Σαμιώτικο κρασί παρουσίασε σοβαρές αντιστάσεις στην κρίση αυτή λόγω ονόματος αλλά παρόλα αυτά, μειώθηκε η κατανάλωση και αυξήθηκαν τα αποθέματα
- η μειωμένη συνεταιριστική συνείδηση των μετόχων συνεταιριστών
- η εφαρμογή καλλιεργητικών μεθόδων σε συνδυασμό με την αναμπέλωση και τις νέες φυτεύσεις στη δεκαετία του 90, επέτειναν το πρόβλημα της αύξησης της παραγόμενης ποσότητας και των αποθεμάτων.

Προτεινόμενα μέτρα

- Άρση του Ειδικού φόρου κατανάλωσης των γλυκών κρασιών
- Επανεξέταση του Φόρου Ακίνητης Περιουσίας σε βιομηχανικά κτίσματα όπως είναι οι δεξαμενές κρασιού

- **Κρασιά Λήμνου και Αμπελοκαλλιέργεια**

Στη Λήμνο καλλιεργείται κυρίως η λευκή ποικιλία «Μοσχάτο Αλεξανδρείας» (6.000 στρέμματα) και η ερυθρή «Λημνιό» (450 στρέμματα). Τα κρασιά της Λήμνου και παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λήμνου έχουν κερδίσει τους καταναλωτές και τα τελευταία χρόνια πραγματοποιούνται αξιοσημείωτες εξαγωγές και πωλήσεις τόσο από την Ένωση, όσο και από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Τα βραβεία που λαμβάνουν τα κρασιά της Λήμνου μας γεμίζουν αισιοδοξία για το μέλλον της Λήμνου. Και στην περίπτωση των κρασιών της Λήμνου η φορολόγηση των κρασιών, προκαλεί οικονομική αιμορραγία.

- **Κρασιά Ικαρίας και Αμπελοκαλλιέργεια**

Τα τελευταία 15 χρόνια εμφανίστηκε με ιδιαίτερο δυναμισμό η αμπελουργία οινοποίησης ποικιλιών στην Ικαρία και ταυτόχρονα σχεδόν η λειτουργία τριών οινοποιείων. Τα παραγόμενα κρασιά (ξηρά ερυθρά και λευκά) συνεχώς βελτιώνονται ως προς την ποιότητα, και με τον «πατριωτισμό» των Ικάρων της διασποράς βελτιώνουν και τη θέση τους στην αγορά. Παράλληλα, υφίσταται και η χωρική οινοποίηση, η οποία συμβάλλει στην αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος. Εδώ, πρέπει να τονιστεί, υπάρχει ένα πρόβλημα αθέμιτου ανταγωνισμού και παραοικονομίας. Επιδιώκουμε την ελεγχόμενη αύξηση των εκτάσεων μέσα από προγράμματα αναμπέλωσης.

Προτάσεις Πολιτικής

Η πολιτική μας αφορά στην προώθηση των προϊόντων μας τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό. Είναι επιτακτική ανάγκη να ανοίξουμε νέες αγορές αξιοποιώντας τις συνέργειες και τη συνένωση δυνάμεων που θα δώσουν οι Αγροτοδιατροφικές Συμπράξεις αλλά και η αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων χρηματοδοτικών μέσων. Παράλληλα στοχεύουμε στην ανάπτυξη του οινοτουρισμού με σχεδιασμό πακέτων που θα περιλαμβάνουν τη Σάμο, την Ικαρία και τη Λήμνο.

- **Σιτηρά Λήμνου**

Η παραγωγή σιτηρών είναι η πιο σημαντικός τομέας μαζί με την αμπελοκαλλιέργεια για τη Λήμνο. Στη Λήμνο καλλιεργούνται περίπου 10.000 στρέμματα με διάφορες ποικιλίες σκληρού σίτου. Εξαιρετική είναι η τοπική ποικιλία «Λήμνος» η οποία δίνει άλευρα εξαιρετικής ποιότητας από την οποία παράγονται εξαιρετικά τοπικά προϊόντα όπως τα φλομάρια, τα αυτούδια και οι μακαρώνες.

Επίσης στο νησί καλλιεργούνται περίπου 90.000 στρέμματα με κριθάρι και βρώμη για την παραγωγή ζωοτροφών. Ένα μικρό τμήμα της παραγωγής χρησιμοποιείται για την παραγωγή κριθαρένιων παξιμαδιών εξαιρετικής ποιότητας.

Οι τιμές των σιτηρών (όπως και των δημητριακών) τα επόμενα χρόνια αναμένεται να είναι αυξημένες. Η προσπάθεια μας στα πλαίσια της συλλογικής προσπάθειας είναι στην κατεύθυνση.

- **Παραγωγής προϊόντων αρτοποιίας και ζαχαροπλαστικής** (φλομάρια, αυτούδια, μακαρώνες, παξιμάδια) με τη χρήση των τοπικών πρώτων υλών, αλλά κυρίως η δυνατότητα προώθησης τους από ευρύτερα κανάλια διανομής μέσω των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων. Πιστεύουμε ότι η καλλιέργεια σκληρού σίτου μπορεί να έχει μέλλον και μάλιστα καλό, όταν δημιουργήσουμε προϊόντα ποιότητας, τα οποία στη συνέχεια θα τα προωθήσουμε με σωστό και οργανωμένο τρόπο. Πρέπει να πιστοποιήσουμε όσο το δυνατόν περισσότερα προϊόντα στην κατηγορία αυτή. Σημειώνουμε ότι μέχρι σήμερα έχει πιστοποιηθεί από τον Agrocert μόνο το Κρητικό Παξιμάδι (ΠΓΕ).
- **Κάλυψης των αναγκών της Περιφέρειας σε χονδροειδείς ζωοτροφές και δημητριακούς καρπούς.** Προς την επίτευξη αυτού του στόχου εξετάζουμε και τη δυνατότητα επέκτασης της καλλιέργειας μηδικής και κριθαριού (αναδιάρθρωση καλλιεργειών), αλλά με μεθόδους ολοκληρωμένης διαχείρισης και βιολογικής γεωργίας.
- Αξιοποίησης της πολύ σημαντικής έρευνας που γίνεται στη Λήμνο από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών για την ταυτοποίηση και εμπορική αξιοποίηση τοπικών ποικιλιών.

- **Μελισσοκομία**

Η μελισσοκομία είναι πολύ σημαντική για τα νησιά μας και ειδικά για την Ικαρία, τους Φούρνους και βέβαια και τα άλλα νησιά. Η δραστηριότητα της μελισσοκομίας είναι πολύ σημαντική και περιβαλλοντικά για τη διατήρηση της ευπαθούς χλωρίδας των μικρών νησιών, ενώ παράλληλα μπορεί να εξασφαλίσει και ένα ικανοποιητικό εισόδημα στους μελισσοκόμους.

Ειδικά για την Ικαρία και τους Φούρνους η μελισσοκομία είναι ίσως η πιο επιτυχής δραστηριότητα. Η αγορά όμως μελιού παρουσιάζει μεγάλα προβλήματα που οφείλονται στην κακή οργάνωση της αγοράς και το ελλιπές θεσμικό πλαίσιο.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στη Διεπαγγελματική Μελιού που υφίσταται από το 2005 μετέχουν μόνο 7 τυποποιητές.

Μέτρα Πολιτικής

- Καταρχήν θα πρέπει να υπάρξει **νομοθετική κατηγοριοποίηση** της ποιότητας του μελιού κατά τα ισχύοντα με το ελαιόλαδο και αυτά που προτείνουμε για το γάλα. Χωρίς μια τέτοια κατηγοριοποίηση όλες οι κινήσεις για την οργάνωση της αγοράς και την προώθηση των προϊόντων μελιού θα αποτύχουν.
- Θα πρέπει να ενταθούν και να γίνουν **αποτελεσματικοί οι έλεγχοι** και οι ποινές να είναι αποτρεπτικές.
- Με την κινητοποίηση που ελπίζουμε να επιτύχουμε στον τομέα του μελιού και τη νέα οργάνωση των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων θα δοθεί νέα ώθηση στη Διεπαγγελματική Μελιού που λειτουργεί από το 2005.
- Στα πλαίσια της Αγροτοδιατροφικής Σύμπραξης πολιτική μας είναι η αναγνώριση **προϊόντων μελιού ως ΠΟΠ ή ΠΓΕ**. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο το «Μέλι Ελάτης Μαινάλου Βανίλια» είναι χαρακτηρισμένο ως ΠΟΠ.
- Είναι απαραίτητη η εκπόνηση ενός Ολοκληρωμένου Προγράμματος Μελιού για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου το οποίο θα εστιάζει κυρίως στην ανάπτυξη του κλάδου στην Ικαρία στους Φούρνους στη Λήμνο και στον Αη Στράτη.

- **Εσπεριδοειδή του Κάμπου Χίου**

Η καλλιέργεια των εσπεριδοειδών στον Κάμπο της Χίου ξεπερνά τις διαστάσεις της παραγωγής μιας κατηγορίας αγροτικών προϊόντων. Αφορά στην ιστορία και τον πολιτισμό της Χίου, αφορά τελικά στον πολιτισμό και την ιστορία της χώρας. Ο χαρακτηρισμός «Μυροβόλος» για τη Χίο λέγεται ότι προέρχεται από τη καλλιέργεια των εσπεριδοειδών που το άρωμα τους κατακλύζει όλη την περιοχή. Επίσης η καλλιέργεια των εσπεριδοειδών είναι τμήμα της εποποιίας του ελληνικού εφοπλισμού, καθώς συνετέλεσε στην ανάπτυξη του χιώτικου εμπορικού στόλου. Οι χιώτες έμποροι ταξίδευαν σ' όλο τον κόσμο για να παραδώσουν το φημισμένο χιώτικο μανταρίνι και τα άλλα εσπεριδοειδή. Επίσης η καλλιέργεια οδήγησε στη δημιουργία του μεσαιωνικού οικισμού του Κάμπου με τα εκπληκτικά αρχοντόσπιτα του. Ο Κάμπος αποτελεί εκπληκτικό μνημείο του Αγροτικού Πολιτισμού και η διατήρησή του είναι αδήριτη ανάγκη.

Μέσω του Καλαθιού Προϊόντων και των Αγροδιατροφικών Συμπράξεων επιδιώκουμε την προώθηση των προϊόντων του Κάμπου που δεν είναι μόνο το μανταρίνι και τα εσπεριδοειδή, αλλά και μια σειρά προϊόντων οικοτεχνίας από τοπικές πρώτες ύλες από μικρές επιχειρήσεις, πολλές από τις οποίες είναι νέες και αυτό είναι εξαιρετικά ελπιδοφόρο. Επίσης δίνουμε πολλή μεγάλη σημασία στην προώθηση αυτών των προϊόντων στα νησιά της Περιφέρειας που πιστεύουμε ότι μπορούν να προωθηθούν μέσω των συμπράξεων. Δεν καταλαβαίνουμε γιατί στις αγορές των άλλων νησιών μας βρίσκουμε τα πορτοκάλια όλου του κόσμου, αλλά όχι τα δικά μας και γιατί δεν μπορούμε να αλλάξουμε αυτή τη πραγματικότητα.

Όμως θα πρέπει να τονίσουμε ότι αντιμετωπίζουμε τον Κάμπο περισσότερο από ένα μέρος όπου παράγεται ένα αγροτικό προϊόν. Επιδιώκουμε την υλοποίηση ολοκληρωμένων παρεμβάσεων που θα αναδεικνύουν τον πολιτισμό και την ιστορία του και θα δημιουργούν ζήτηση όχι μόνο για τα προϊόντα του, αλλά και θα λειτουργούν ως μαγνήτης για τη προσέλκυση επισκεπτών υψηλού επιπέδου. Η λειτουργία καινοτόμων επιχειρήσεων στο Κάμπο που προάγουν τον πολιτισμό του και κάνουν γνωστή την ιστορία του παράλληλα με τη πώληση προϊόντων, δείχνει το δρόμο που πρέπει να ακολουθήσουμε σε όλα τα νησιά της Περιφέρειας μας.

• **Αλιεία και Υδατοκαλλιέργειες**

Η σημασία της Αλιείας και των Υδατοκαλλιεργειών για τη Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου ξεπερνά κατά πολύ την οικονομική σπουδαιότητα του κλάδου. Συνδέεται άρρηκτα με τον νησιωτικό μας πολιτισμό και δημιουργεί άυλη προστιθέμενη αξία σε μια σειρά από τοπικά μας προϊόντα και υπηρεσίες, κυρίως δε στην ανάπτυξη του τουρισμού. Ας μην ξεχνάμε επίσης ότι διεθνώς ο αλιευτικός τουρισμός (σχεδόν ανύπαρκτος στα νησιά μας) και ο γαστρονομικός είναι από τους πιο αναπτυσσόμενους τουριστικούς τομείς. Παράλληλα η διατήρηση της αλιευτικής δραστηριότητας είναι όρος επιβίωσης (άρα όρος εθνικός) για τα μικρά μας νησιά όπως οι **Φούρνοι και ο Αη Στράτης**. Και βεβαίως δεν πρέπει να μας διαφεύγει η άμεση συμβολή των προϊόντων αλιείας - υδατοκαλλιέργειας στις εξαγωγές δεδομένου ότι αποτελούν τη 2^η εξαγωγίμη κατηγορία αγροτικών προϊόντων μετά τα οπωροκηπευτικά.

Θαλάσσια Αλιεία

Σκοπός του παρόντος κειμένου εργασίας δεν είναι να αναλύσει τον κλάδο της θαλάσσιας αλιείας, αλλά να εστιάσει σε συγκεκριμένους τομείς όπου η συνεργασία στα πλαίσια των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων μπορεί να φέρει συγκεκριμένα αποτελέσματα. Η λειτουργία του Τμήματος Επιστημών της Θάλασσας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου μας δίνει ένα πλεονέκτημα το οποίο πρέπει να αξιοποιηθεί και προς την κατεύθυνση της δρομολόγησης λύσεων των προβλημάτων του τομέα. Μέσω των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων θα προωθήσουμε την

- εφαρμογή **πραγματικής εταιρικής σχέσης μεταξύ των επιστημόνων (Πανεπιστημίου, Υπηρεσιών Αλιείας της Περιφέρειας) και των επαγγελματιών του κλάδου** (μεταποιητών, αλιέων) στην κατεύθυνση της αειφορίας και των ορθών επιχειρηματικών αποφάσεων
- **συμμετοχή των αλιέων** σε οργανωτικά σχήματα (συμπράξεις) επίλυσης των προβλημάτων που είναι σήμερα πολύ χαμηλή λόγω αδυναμίας των αλιέων, ή και αδιαφορίας
- **αλιευτική εκπαίδευση** η οποία είναι σήμερα πρακτικά ανύπαρκτη, ειδικά αν υιοθετηθούν και οι προτάσεις μας σε ότι αφορά την αγροτική εκπαίδευση
- προώθηση της συνεργασίας των επαγγελματιών της αλιείας με τους επαγγελματίες του τουρισμού και του εμπορίου και την προώθηση **διατομεακών δράσεων**
- εκπόνηση προγραμμάτων αποθήκευσης, ψύξης, τυποποίησης και συσκευασίας αλιευμάτων (π.χ. στους Φούρνους, Αη Στράτη, Λέσβο, Ικαρία) και κέντρων εξυγίανσης, μεταποίησης και αποστολής οστρακοαλιευμάτων (π.χ. Λέσβος, Λήμνος)

Παράλληλα η Περιφέρεια έχει ως άμεση προτεραιότητα την δρομολόγηση λύσεων στο πρόβλημα της ανυπαρξίας ιχθυοσκαλών. Είναι άμεση ανάγκη σε συνεργασία με τους Δήμους της Λήμνου, της Λέσβου, της Σάμου και της Ικαρίας να υποδείξουμε τους χώρους εκείνους που θα κατασκευαστούν ιχθυόσκαλες.

Υδατοκαλλιέργειες

Οι μονάδες υδατοκαλλιέργειας που υπάρχουν στα νησιά μας κατανέμονται ως εξής :

Νομός	Θαλάσσιες Ιχθυοκαλλιέργειας	ΙΧΣ Ευρύαλων Ψαριών	Οστρακοκαλλιέργειας	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ
Χίου	16	1		17
Λέσβου	5	1	2	8
Σάμου	1 (Φούρνοι)			1

Στοιχεία ΥΠΑΑΤ – Ε.Σ.Σ.Α.ΑΛ (Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης Αλιείας 2007-2013)

Μέσα από το «Καλάθι Προϊόντων» και τις Αγροτοδιατροφικές Συμπράξεις» θέλουμε να σταθούμε δίπλα στον κλάδο και τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε ένα τομέα πολύ υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου. Πιστεύουμε ότι με τη συνένωση των δυνάμεων μας θα μπορέσουμε να δρομολογήσουμε παρεμβάσεις προς την κατεύθυνση

- της διακίνησης των προϊόντων που είναι δύσκολη
- αντιμετώπισης του αθέμιτου ανταγωνισμού από χώρες εκτός Ε.Ε.
- αντιμετώπισης αντικρουόμενων συμφερόντων με επαγγελματίες άλλων κλάδων (ελεύθερης αλιείας, τουρισμό κ.λ.π.)
- συστηματικής και οργανωμένης προώθησης των προϊόντων του κλάδου

- **Αλκοολούχα Αποστάγματα (Ούζο, Τσίπουρο Λήμνου, Λικέρ «Μαστίχα Χίου»)**

1)Ούζο

Η Ελλάδα ευτύχησε να κατοχυρώσει στην Ευρωπαϊκή Ένωση το Ούζο σαν ένα προϊόν που παράγεται αποκλειστικά και μόνο στην Ελλάδα. Ο Κανονισμός (ΕΟΚ) 1576/89 ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι για να μπορεί ένα αλκοολούχο ποτό να λέγεται Ούζο θα πρέπει να παρασκευάζεται αποκλειστικά στην Ελλάδα, να λαμβάνεται από αλκοόλες που έχουν αρωματιστεί με απόσταξη σπόρων άνισου (και ενδεχομένως μάραθου), μαστίχας, και άλλων αρωματικών σπόρων, καρπών ή φυτών και να λαμβάνεται με απόσταξη μέσα σε χάλκινους άμβυκες ασυνεχούς λειτουργίας χωρητικότητας μέχρι 1.000 λίτρων.

Το ποιοτικό ούζο έχει συνδεθεί με τη Μυτιλήνη και το Πλωμάρι, (Προϊόντα Γεωγραφικής Ένδειξης) χωρίς να παραγνωρίζουμε ότι και στα άλλα νησιά κυρίως δε στη Χίο παράγονται εξαιρετικά ούζα που όμως δεν αναγνωρίζονται ιδιαίτερα από το ευρύ καταναλωτικό κοινό εκτός των νησιών.

Αυτό και μόνο θα έπρεπε να ήταν αρκετό για να δημιουργήσει μια δυναμική «αλληλεγγύης» μεταξύ των λιγοστών μεγάλων παραγωγών που έχουν την οργάνωση και την παραγωγική δυνατότητα να προσφέρουν το παραδοσιακό αυτό Ελληνικό προϊόν. Μια έκφραση αυτής της «αλληλεγγύης» θα ήταν να διαμορφωθούν στην αγορά τιμές οι οποίες όχι μόνο θα κάλυπταν το κόστος παραγωγής και διάθεσης του προϊόντος, αλλά θα δημιουργούσαν και την δυνατότητα να υποστηριχτεί το Ούζο με προωθητικές ενέργειες, ώστε να διευρύνει τα μερίδιά του στην Ελληνική και Διεθνή αγορά. Όμως ειδικά στη Γερμανία προωθείται ούζο από τις μεγάλες αλυσίδες σε κυριολεκτικά εξευτελιστικές τιμές. Επίσης η μεγάλη αύξηση φορολογίας στα ποτά δημιουργεί μεγάλο πρόβλημα επιβίωσης στις τοπικές μας ποτοποιίες.

2)Τσίπουρο Λήμνου

Το τσίπουρο είναι προϊόν που παράγεται από την απόσταξη στέμφυλων με τη προσθήκη ή όχι γλυκάνισου. Αυτή τη στιγμή λειτουργούν στο νησί περίπου 20 παραγωγοί τσίπουρου γεγονός που δείχνει και τη δυναμική που μπορεί να έχει το προϊόν.

3)Λικέρ «Μαστίχα Χίου»

Το Λικέρ «Μαστίχα Χίου» παράγεται στην Χίο και είναι προϊόν απόσταξης αυθεντικής μαστίχας, μια διαδικασία που το διαφοροποιεί το απλό λικέρ μαστίχας. Παράγεται παραδοσιακά και αποκλειστικά στην Ελλάδα - στη νήσο Χίο. Ιδιαίτερα μετά την

κατοχύρωση της στην κοινοτική νομοθεσία ως προϊόν ΠΓΕ, το παραδοσιακό μας αυτό λικέρ έχει δυνατότητες μεγάλης επιτυχίας στην διεθνή αγορά.

Μέτρα Πολιτικής

- Η συνεργασία στα πλαίσια των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων των παραγωγών ούζου για την **προστασία του προϊόντος ούζου Μυτιλήνης και Πλωμαρίου**. Ειδικότερα η συνεργασία αποσκοπεί στην ισχυροποίηση των προδιαγραφών και των μέτρων προστασίας για τα προϊόντα α) Ούζο Μυτιλήνης β) Ούζο Πλωμαρίου. Γνωρίζουμε ότι οι ποτοποιίες του Πλωμαρίου εργάζονται προς αυτή την κατεύθυνση.
- Επεξεργασία προτάσεων για την προώθηση του Ούζου Μυτιλήνης και του Ούζου Πλωμαρίου στις διεθνείς αγορές και προγράμματος προώθησης του λικέρ «Μαστίχα Χίου» και στην εθνική και στις διεθνείς αγορές.
- Συνεργασία με τον Σ.Ε.Α.Ο.Π. (Σύνδεσμος Ελληνικών Αποσταγμάτων & Οινοπνευματωδών Ποτών) και τον Ο.Π.Ε. για την εφαρμογή προγραμμάτων εστιασμένων στην προώθηση των προϊόντων μας στις αγορές.
- **Υποβολή φακέλου για την αναγνώριση του Ούζου Χίου (ως Προϊόν ΠΟΠ ή ΠΓΕ).**
- **Υποβολή φακέλου για την αναγνώριση του Τσίπουρου Λήμνου (ως προϊόν ΠΓΕ).**
- Εστίαση σε συνεργασία με τον ΟΠΕ συγκεκριμένων αγορών και προετοιμασία επαφών για την είσοδο στις αγορές αυτές (π.χ. Τουρκία για την οποία υπάρχει για τα νησιά μας μειωμένο μεταφορικό κόστος).
- **Δρομολόγηση κατασκευής εργοστασίου παραγωγής αλκοόλης στη Λέσβο.** Σήμερα ο μεγαλύτερο καταναλωτής αλκοόλης στην Ελλάδα είναι η Λέσβος. Στο νησί εισάγονται 3.000 τόνοι ετησίως αιθυλική αλκοόλη που αποστάζεται από ζαχαρότευτλα. Θεωρούμε ότι μια τέτοια επένδυση είναι βιώσιμη και θα προσθέσει θέσεις εργασίας και προστιθέμενη αξία στα νησιά μας. Για αυτό το λόγο είναι απαραίτητη η συνεργασία όλων των παραγωγών ούζου και γενικότερα των παραγωγικών δυνάμεων της Λέσβου.

6. Στόχοι και Διαδικασία Επιλογής Προϊόντων Περιφέρειας για το Καλάθι της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου

Στόχοι Καλαθιού Προϊόντων Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου

Για τα **Προϊόντα Εθνικής Σημασίας με εξαγωγικό προσανατολισμό** οι στόχοι είναι:

- Η αύξηση της ζήτησης των προϊόντων του καλαθιού στην Ελλάδα
- Η αύξηση της ζήτησης στο εξωτερικό
- Η συνεργασία των εμπλεκόμενων στην παραγωγή των προϊόντων
- Η συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων και άλλων τοπικών επιχειρήσεων ή/και φορέων
- Η αύξηση του μέρους της προστιθέμενης αξίας του προϊόντος που καταλήγει στους παραγωγούς πρωτίστως, αλλά και στους μεταποιητές και γενικά στους εμπλεκόμενους από την περιοχή παραγωγής
- Η προστασία του περιβάλλοντος και των πόρων της Περιφέρειας

Ενδεικτικές δράσεις για την επίτευξη των στόχων μπορεί να είναι:

- Η κοινή προώθηση προϊόντων σε επιλεγμένες αγορές ή εκδηλώσεις
- Η δημιουργία κοινών δράσεων με τον τουριστικό και εμπορικό κόσμο της Περιφέρειας (πιθανώς και με τη δημιουργία Συμφώνου Ποιότητας, ή Περιφερειακού, ή Νησιωτικού Σήματος)
- Ενίσχυση της πολιτικής ποιότητας
- Ανάδειξη ιδιοτυπίας προϊόντων και πιστοποίηση όσων δεν έχουν σήμερα
- Δημιουργία τοπικών σημάτων
- Κοινές επενδύσεις για υποδομές μεταποίησης, τυποποίησης ή επεξεργασίας

Τα αποτελέσματα θα πρέπει να περιλαμβάνουν:

- Την αύξηση των εισοδημάτων των παραγωγών κυρίως, αλλά και άλλων κρίκων της τοπικής αλυσίδας παραγωγής και εμπορίας
- Διατήρηση και δημιουργία θέσεων εργασίας
- Την ανάδειξη της σημασίας των προϊόντων για την τοπική ταυτότητα, παράδοση και κληρονομιά
- Τη συνειδητοποίηση των ωφελειών της συνεργασίας και της κοινής διαχείρισης του κοινού πόρου

Για τα **Παραδοσιακά και τα Τοπικά Προϊόντα που απευθύνονται στις τοπικές αγορές και βελτιώνουν το βαθμό αυτάρκειας των νησιών μας** οι στόχοι είναι:

- Η υποστήριξη της παραγωγής και των παραγωγών τοπικών ποικιλιών

- Η αύξηση της παραγωγής τοπικών ποικιλιών
- Η αύξηση της ζήτησης των προϊόντων τοπικά
- Η συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων και άλλων τοπικών επιχειρήσεων ή/και φορέων
- Η προστασία του περιβάλλοντος και των πόρων της Περιφέρειας

Ενδεικτικές δράσεις για την επίτευξη των στόχων μπορεί να είναι:

- Η πιστοποίηση του γενετικού υλικού και η παραγωγή σπόρων – υποκειμένων - ζώων
- Ενέργειες ενημέρωσης – ευαισθητοποίησης σε τοπικά προϊόντα - ποικιλίες
- Πιστοποίηση των προϊόντων όπου αυτό είναι δυνατό ή/και δημιουργία ειδικής σήμανσης 'τοπικής ποικιλίας'
- Πιλοτικές δράσεις καλλιέργειας (δημοτικά αγροκτήματα, επιλεγμένοι παραγωγοί)
- Η δημιουργία κοινών δράσεων με τουριστικές επιχειρήσεις της Περιφέρειας
- Ενίσχυση της πολιτικής ποιότητας
- Κοινές επενδύσεις για υποδομές μεταποίησης, τυποποίησης ή επεξεργασίας

Τα αποτελέσματα θα πρέπει να περιλαμβάνουν:

- Την αύξηση των εισοδημάτων των παραγωγών κυρίως, αλλά και των άλλων κρίκων της αλυσίδας παραγωγής και εμπορίας
- Την ανάδειξη της σημασίας των προϊόντων για την τοπική ταυτότητα, παράδοση και κληρονομιά
- Τη συνειδητοποίηση των ωφελειών της συνεργασίας και της κοινής διαχείρισης των κοινών πόρων

Η κατάταξη στα προϊόντα εθνικής σημασίας δεν σημαίνει ότι τα προϊόντα που χαρακτηρίζουμε σχηματικά παραδοσιακά, ή τοπικά δεν θα έχουν την ευνοϊκή μεταχείριση που θα έχουν τα πρώτα. Όλα καθορίζονται από τις δυνατότητες και τη δυναμική που έχουν, ή πιστεύουμε ότι μπορούν να έχουν τα προϊόντα. Για παράδειγμα τα εσπεριδοειδή της Χίου τα κατατάσσουμε στα Παραδοσιακά, αλλά το Μανταρίνι Χίου του οποίου ο φάκελος έχει διαβιβαστεί στην Ε.Ε. για αναγνώριση ως ΠΟΠ το χαρακτηρίζουμε ως προϊόν εθνικής σημασίας και λόγω της ιστορίας του.

Βλέπουμε τα προϊόντα μας μέσα από μια ευρύτερη οπτική που λαμβάνει υπόψη της το χώρο και τους ανθρώπους του. Στη συγκεκριμένη περίπτωση βλέπουμε το «Μανταρίνι Χίου» στα πλαίσια του μοναδικού Κάμπου της Χίου με τις τεράστιες δυνατότητες ανάπτυξης μέσω του Αγροτουρισμού, αλλά και του Πολιτισμού, αλλά και των

προσπαθειών μικρών επιχειρήσεων να παράγουν επώνυμα προϊόντα ποιότητας τα οποία όμως βρίσκουν πολλή μεγάλη ανταπόκριση όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό.

Κάνοντας αυτή τη διευκρίνιση θεωρούμε ότι **Εθνικά Προϊόντα** είναι τα παρακάτω :

- ✓ Ελαιόλαδα και Ελιές (Λέσβος, Σάμος, Χίος, Ικαρία)
- ✓ Τυροκομικά Προϊόντα από Αιγοπρόβειο γάλα (Λέσβος, Λήμνος, Ικαρία, Σάμος, Χίος, Άγιος Ευστράτιος)
- ✓ Μαστίχα Χίου
- ✓ Κρασιά Σάμου, Λήμνου (και Ικαρίας)
- ✓ Αιγοπρόβειο Κρέας
- ✓ Ούζα (Μυτιλήνης, Πλωμαρίου κυρίως, αλλά και Χίου)
- ✓ Λικέρ Χίου
- ✓ Τσίπουρο Λήμνου
- ✓ Προϊόντα Αρτοποιίας, Ζαχαροπλαστικής και Ζυμαρικά Λήμνου από τα τοπικά σιτηρά
- ✓ Μέλια (όλων των νησιών της Περιφέρειας και κυρίως Σάμου, Ικαρίας και Λήμνου)
- ✓ Προϊόντα αλιείας και υδατοκαλλιέργειας
- ✓ Ορχιδέα
- ✓ Μανταρίνι Χίου
- ✓ Τοπικά Γλυκά από όλα τα νησιά που χρησιμοποιούν τοπικές πρώτες ύλες ή συνταγές κυρίως δε της Χίου

Μια ιδιαίτερη κατηγορία προϊόντων που εντάσσουμε στο Καλάθι Προϊόντων αφορά τον Κλάδο της Ανθοκομίας και ειδικά την παραγωγή **ορχιδέας** από 2 πρωτοπόρους παραγωγούς στη Σάμο. Οι δυνατότητα του προϊόντος αυτού είναι τεράστιες και το συγκριτικό πλεονέκτημα των δικών μας παραγωγών σε σχέση με αυτούς κυρίως της Ολλανδίας είναι το χαμηλότερο κόστος παραγωγής λόγω ευνοϊκών μετεωρολογικών συνθηκών. Παρόλα αυτά η παραγωγή ορχιδέας απαιτεί εξαιρετική τεχνογνωσία και επένδυση κεφαλαίου και για αυτό το λόγο η καλλιέργεια της δεν είναι διαδεδομένη. Η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου θέλει να είναι κοντά στους πρωτοπόρους παραγωγούς και βλέπουμε θετικά την εισαγωγή στην αγορά και άλλων καλλιεργητών, αλλά αυτό είναι μια επιχειρηματική απόφαση που ούτε μπορούμε να επηρεάσουμε, ούτε είναι δουλειά μας.

Ως **Παραδοσιακά Προϊόντα** κατατάσσουμε

- ✓ Εσπεριδοειδή του Κάμπου Χίου και της Σάμου
- ✓ Αμύγδαλα αφράτα Χίου,
- ✓ Αχλάδια αχτσέδες Λέσβου

- ✓ Μήλα Αγιάσου Λέσβου (ρενέτες και ξινόμηλα)
- ✓ Κεράσια Αγιάσου
- ✓ Κάστανα Αγιάσου
- ✓ Σύκα Ερεσού Λέσβου, Λήμνου
- ✓ Αρωματικά φυτά (σε όλα τα νησιά και ιδίως Σάμο, Ικαρία, Χίο)
- ✓ Όσπρια όπως ο άφκος (είδος φάβας) της Λήμνου
- ✓ Δαμάσκηνα Λήμνου

Η αναζήτηση παραδοσιακών πολλές φορές ξεχασμένων προϊόντων όπως ο «άφκος» της Λήμνου και η παραγωγή τοπικών παραδοσιακών προϊόντων όπως το ψωμί από την καλλιέργεια της ποικιλίας «Μαυραγάν» ή «Λήμνος» δείχνει πόσο επιτακτική ανάγκη είναι να στηρίξουμε και να αξιοποιήσουμε τις τοπικές γηγενείς μας ποικιλίες. Η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου συμμετέχει σε ένα τέτοιο ευρωπαϊκό πρόγραμμα το "Agrisles" διὰ μέσω του Περιφερειακού Ταμείου μετά από πρωτοβουλία της παλιάς Δ/σης Γεωργικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας.

Στρατηγική της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου είναι πέρα από την προώθηση των βασικών μας προϊόντων να καταγράψει και να αναδείξει ξεχασμένες ποικιλίες που θα δώσουν προϊόντα που θα καταναλωθούν καταρχήν στην τοπική αγορά. Το «Καλάθι Προϊόντων της Περιφέρειας» είναι μια ανοιχτή και συνεχής διαδικασία.

Ως **Τοπικά Προϊόντα** κατατάσσουμε προϊόντα τα οποία είναι πολύ σημαντικά σε σχέση με τον εφοδιασμό των τοπικών αγορών των νησιών μας και για τον βαθμό αυτάρκειας τους

- ✓ Προϊόντα που προέρχονται από την καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών, όπως ο αραβόσιτος, η μηδική, το κριθάρι, με στόχο την εξασφάλιση ζωοτροφών και τη μείωση του κόστους παραγωγής της κτηνοτροφίας σε όλα τα νησιά της Περιφέρειας. Η έμφαση δίνεται στη Λήμνο, αλλά και στη Λέσβο τέτοια περιοχή μπορεί να είναι εκείνη της Καλλονής
- ✓ Τα Κηπευτικά και τα Μπροστανικά
- ✓ Ανθοκομικά είδη
- ✓ Γλυκάνισος (με τεράστια σημασία για τις ποτοποιίες ούζου κυρίως στην Λέσβο, Λήμνο, Χίο)

Η διαφοροποίηση μεταξύ τοπικών προϊόντων και παραδοσιακών δεν είναι ευχερής διότι υπάρχουν προϊόντα τα οποία είναι και τα 2. Ο διαχωρισμός γίνεται για μεθοδολογικούς λόγους.

7. Νέες Δομές στον Αγροτικό Τομέα

Στα πλαίσια της αναδιοργάνωσης του αγροτικού τομέα συστήνονται νέες δομές. Οι Νέες Δομές για την Υποστήριξη των Αγροτικών Προϊόντων που αφορούν στο Καλάθι Προϊόντων της Περιφέρειας είναι :

- 1) **Αγροτοδιατροφικές Συμπράξεις** οι οποίες συστήνονται με πρωτοβουλία των Περιφερειακών Αυτοδιοικήσεων και είναι αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρίες οι οποίες όπως αναφέρει ο Νόμος 1405 έχουν ως κύριο σκοπό την ανάδειξη, προβολή και προώθηση των διατροφικών προϊόντων που περιέχονται στο «Καλάθι Προϊόντων της Περιφέρειας». Οι Αγροτοδιατροφικές Συμπράξεις θα αναλάβουν τον συντονισμό της προβολής των τοπικών προϊόντων του Καλαθιού. Για τις νησιωτικές Περιφέρειες όπως η δική μας δίνεται η δυνατότητα δημιουργίας μίας σύμπραξης ανά νησί με τη «πρωτοβουλία ίδρυσης να ανήκει στον αντίστοιχο Δήμο, οπότε στην επωνυμία της αντίστοιχης εταιρίας μετά τον όρο «Αγροτοδιατροφική Σύμπραξη» αναφέρεται το όνομα του νησιού.

Η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου θα συζητήσει με τους Δήμους της Περιφέρειας, τους παραγωγικούς φορείς, αλλά και με το ΥΠΑΑΤ το αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα προκειμένου να οριστικοποιήσει τις αποφάσεις της για τις Αγροτοδιατροφικές Συμπράξεις με γνώμονα τον καλύτερο συντονισμό των ενεργειών, την ευελιξία, αλλά και την δυνατότητα επίτευξης συνεργιών και οικονομιών κλίμακας. Στις Αγροτοδιατροφικές Συμπράξεις μπορούν και πρέπει (για να καλλιεργείται η αίσθηση των κοινών πόρων και της κοινής μοίρας) να συμμετέχουν

- Δήμοι
- Συλλογικές Αγροτικές Οργανώσεις
- Περιφερειακές και κλαδικές επαγγελματικές οργανώσεις
- Περιφερειακοί Φορείς της Βιομηχανίας Τροφίμων και Ποτών
- Φορείς του εμπορικού κόσμου, της εστίασης, των ξενοδοχείων, των καταναλωτών
- Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στα πλαίσια των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων θα ζητήσουμε την υπογραφή Τοπικών Συμφώνων Ποιότητας στα πλαίσια των οποίων θα δεσμευτούν εθελοντικά οι παραγωγικές δυνάμεις των νησιών μας πάνω στην προώθηση των τοπικών προϊόντων και της τοπικής μας διατροφής.

- 2) **Δημοπρατήρια** τα οποία συστήνονται και οργανώνονται ως ανώνυμες εταιρίες και στο μετοχικό τους κεφάλαιο μετέχουν οι ΣΑΟ (Συλλογικές Αγροτικές Οργανώσεις), η αντίστοιχη Περιφέρεια και το Υπουργείο Αγροτική Ανάπτυξης &

Τροφίμων. Τα δημοπρατήρια εποπτεύονται από τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων και δεν μπορεί να είναι πάνω από δύο σε κάθε Περιφέρεια. Η ίδρυση δημοπρατηρίου, ή δημοπρατηρίων στην Περιφέρεια μας παρουσιάζει κάποιες ιδιαίτερες δυσκολίες λόγω του νησιωτικού της χαρακτήρα. Σε κάθε περίπτωση το θέμα της σκοπιμότητας ίδρυσης δημοπρατηρίου θα εξεταστεί διεξοδικά με τις νέες Συλλογικές Αγροτικές Οργανώσεις (Αγροτικούς Συνεταιρισμούς, Ομάδες Παραγωγών, Αγροτικές Εταιρικές Συμπράξεις) και το ΥΠΑΑΤ.

8. Η Πολιτική της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου

Η πολιτική της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου κινείται σε διάφορα επίπεδα :

Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιδιώκουμε την

- αναγνώριση επιτέλους της **«νησιωτικότητας»** σε συνεργασία με την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Σε πρακτικό επίπεδο δηλαδή ζητάμε ειδικά χρηματοδοτικά εργαλεία στα πλαίσια των Πυλώνων της ΚΑΠ και ειδικές δράσεις που θα αμβλύνουν τις συνέπειες από την απομόνωση και το μεγάλο κόστος μεταφοράς των πρώτων υλών και των προϊόντων προς και από το νησί μας.
- Εφαρμογή προγράμματος ενίσχυσης και προβολής των **σημάνσεων ΠΟΠ, ΠΓΕ** συνολικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ευρωπαϊκό καταναλωτικό κοινό δεν αναγνωρίζει τις σημάνσεις ποιότητας και επομένως οι επιχειρήσεις μας δεν μπορούν να χτίσουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα βασισμένες πάνω στα προϊόντα ΠΓΕ και ΠΟΠ.

Στο Εθνικό επίπεδο επιδιώκουμε

- από το Υπουργείο στα νέα σήματα να αναγράφεται ο **όρος «νησιωτικό προϊόν»**. Αυτό έχει εξαιρετική σημασία για τα νησιά μας διότι με αυτόν τον τρόπο θα αρχίσουμε να καλλιεργούμε στο καταναλωτικό κοινό ελληνικό και ξένο τα ιδιαίτερα πλεονεκτήματα ποιότητας που έχουν τα νησιωτικά προϊόντα (μοναδικό περιβάλλον και χλωρίδα, προϊόντα εκτατικών καλλιεργειών και εκτροφών)
- **την αναμόρφωση της γεωργικής έρευνας** με την λειτουργία στη Περιφέρεια μας παραρτήματος του ΕΘΙΑΓΕ, ή νέου περιφερειακού ερευνητικού κέντρου που θα έχει αντικείμενο την **εφαρμοσμένη έρευνα**. Στη Μυτιλήνη υπάρχουν οι εγκαταστάσεις του παλιού Σταθμού Γεωργικής Έρευνας. Η ύπαρξη του Πανεπιστημίου Αιγαίου βοηθά προς αυτή τη κατεύθυνση, καθώς μπορούμε να εκμεταλλευτούμε τη τεχνογνωσία, την επιστημονική γνώση, αλλά και τις υποδομές στα νησιά. Η εφαρμοσμένη έρευνα είναι ένας τομέας που πάσχουμε σε όλα τα νησιά και σε όλους τους τομείς. Δεν ξέρουμε ακόμα τι, πού και πώς να καλλιεργήσουμε. Υπάρχουν κενά ακόμη και στην βασική γνώση του τρόπου άρδευσης. Η διάχυση των αποτελεσμάτων της εντοπισμένης αγροτικής έρευνας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ανασυγκρότηση της αγροτικής οικονομίας των νησιών. Το τελευταίο καιρό και με την έκρηξη της ανεργίας πολλοί νέοι άνθρωποι διερευνούν τις δυνατότητες νέων (για τα νησιά μας) καλλιεργειών και εκτροφών. Είναι πολύ δύσκολο να δοθούν αξιόπιστες απαντήσεις χωρίς την ύπαρξη εφαρμοσμένης έρευνας.

- την αναμόρφωση της **Γεωργικής Εκπαίδευσης**, η οποία πρέπει να είναι στοχευμένη και να κατοχυρώνει με πραγματικές και χρήσιμες γνώσεις το Αγροτικό Επάγγελμα. Το ΥΠΑΑΤ κινείται προς αυτή τη κατεύθυνση και εμείς επισημαίνουμε ότι η λειτουργία γεωργικής επαγγελματικής εκπαίδευσης σε σύνδεση με την εφαρμοσμένη γεωργική έρευνα σε περιφερειακό επίπεδο μπορεί να έχει ευεργετικά αποτελέσματα για την οικονομία και την προοπτική των νησιών μας.
- Την εντατικοποίηση των ελέγχων για τη προστασία της υγείας των πολιτών και των καταναλωτών, αλλά και την κατοχύρωση των προϊόντων που είναι όρος οικονομικής μας επιβίωσης και αποτροπή της πληγής των «ελληνοποιήσεων» που είναι ανοιχτή πληγή

Στο επίπεδο της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου η στρατηγική μας η οποία αποτυπώνεται στο Σχέδιο «Καλαθιού Προϊόντων της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου» αλλά και στη δημιουργία των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων που θα ακολουθήσουν τους επόμενους μήνες αποσκοπεί στην **κινητοποίηση των παραγωγικών δυνάμεων** των νησιών μας και των νησιωτικών μας κοινωνιών.

Σε ότι αφορά τα νησιά της Περιφέρειας μας οι στόχοι είναι

- Η ολοκλήρωση της εσωτερικής μας αγοράς με την αύξηση του ποσοστού αυτάρκειας των νησιών με τα τοπικά προϊόντα και κατά προτεραιότητα των περιφερειακών μας προϊόντων
- Η δημιουργία περιφερειακής συνείδησης (αλλά και τοπικής – νησιωτικής) και η καλλιέργεια της αντίληψης του κοινού συμφέροντος (παραγωγοί – τυποποιητές - έμποροι - ξενοδόχοι – εστιάτορες) και της διαχείρισης κοινών πόρων
- Η εκμετάλλευση των συνεργειών (π.χ. από την προώθηση προϊόντων και τουρισμού) και των οικονομιών κλίμακας (οικονομίες κλίμακας στην προώθηση, στην χρήση κοινών καναλιών διανομής) που προκύπτουν.

9. Συμπεράσματα

Η κλιμάκωση της διεθνούς και της δικής μας εθνικής κρίσης και οι συνέπειες πάνω στο βιοτικό επίπεδο όλων μας, είναι και μια ευκαιρία για να επανατοποθετήσουμε τα νησιά μας στον διεθνή καταμερισμό εργασίας και να δούμε τις προοπτικές που έχουμε.

Ο πρωτογενής τομέας δεν θα συρρικνωθεί τις επόμενες δεκαετίες, αντίθετα είναι λογικό να αναμένουμε ανάπτυξη του. Η κάλυψη των αναγκών της αναδυόμενης μεσαίας τάξης στις λεγόμενες αναπτυσσόμενες χώρες προσφέρουν μεγάλες ευκαιρίες στον πρωτογενή τομέα.

Η νέα ΚΑΠ δεν μας αφήνει ικανοποιημένους διότι καθλώνει τους πραγματικούς διαθέσιμους πόρους περίπου στα σημερινά πραγματικά ποσά. Αλλά και η γενικότερη πολιτική της Ε.Ε. η οποία δεν αναγνωρίζει τις ιδιαιτερότητες της «νησιωτικότητας» και μάλιστα στη περιοχή μας η οποία είναι σταυροδρόμι των μεταναστευτικών ρευμάτων μας παρακινεί να παλέψουμε προκειμένου να αλλάξουμε αυτή τη κατάσταση. Σε κάθε ευκαιρία που μας δίνεται, θέτουμε το θέμα αναλύοντας τα επιχειρήματα μας ζητώντας την περαιτέρω ενίσχυση μας από τους πυλώνες της ΚΑΠ.

Παράλληλα επισημαίνουμε ότι η πολιτική της Ε.Ε. για τα προϊόντα ΠΟΠ και ΠΓΕ αλλά και την Αγροτική Ανάπτυξη είναι επιεικώς ημιτελής, αφού οι ευρωπαίοι καταναλωτές σε μεγάλο βαθμό δεν αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά των σημάτων αυτών. Πιστεύουμε ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα Διарθρωτικά Ταμεία θα αντιληφθούν το κενό και θα δράσουν γρήγορα για να προστατέψουν αν μη τι άλλο τις επενδύσεις στην Αγροτική Ανάπτυξη που χρηματοδοτούν οι Ευρωπαίοι φορολογούμενοι.

Προς αποφυγή παρεξηγήσεων δεν απαξιώνουμε την ευρωπαϊκή πολιτική για τα ΠΓΕ και ΠΟΠ. Αντίθετα η προώθηση των προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ είναι η βάση της στρατηγικής μας. Πιστεύουμε όμως ότι αν η προώθηση τους γίνει κεντρικά και πανευρωπαϊκά τα οφέλη που θα έχουμε θα είναι πολύ μεγάλα ειδικά σε ότι αφορά τις οικονομίες κλίμακας στη προώθηση.

Η στρατηγική μας αφορά στα προϊόντα μας ξεχωριστά, αλλά και την εφαρμογή πολιτικών που απαντούν σε συγκεκριμένα προβλήματα όπως

- Η προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και ειδικά της βιομάζας από τα απόβλητα της επεξεργασίας ελαιολάδου με την ταυτόχρονη λύση του περιβαλλοντικού προβλήματος και του εκσυγχρονισμού της επεξεργασίας ελαιολάδου ειδικά για την Σάμο και τη Χίο, αλλά και τη Λέσβο
- Η εφαρμογή προγραμμάτων για την επίλυση προβλημάτων συνολικής ανάπτυξης όπως για παράδειγμα της Ικαρίας
- Η εφαρμογή προγραμμάτων που θα δημιουργήσουν ισχυρά κύτταρα ανάπτυξης στη Περιφέρεια (π.χ. Κάμπος Χίου)

Για τα βαριά μας προϊόντα οι πολιτικές μας που αναλύονται στα αντίστοιχα κεφάλαια έχουν επιγραμματικά ως εξής

Ελαιόλαδο και Ελιές

- Συνεργασία όλων των κρίκων παραγωγής και εμπορίας μέσω των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων
- Προώθηση των προϊόντων στις διεθνείς και την ελληνική αγορά
- Εκσυγχρονισμός του κλάδου της επεξεργασίας και τυποποίησης ελαιολάδου με ταυτόχρονη ενεργειακή αξιοποίηση των αποβλήτων και λύση στο περιβαλλοντικό πρόβλημα
- Ανάπτυξη του τομέα της βρώσιμης ελιάς

Τυριά και Γάλα (Αιγοπρόβειο)

- Συνεργασία στη προώθηση και τη μεταποίηση στα πλαίσια των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων
- Προστασία των προϊόντων μας με εντατικούς ελέγχους από τον ΕΦΕΤ και τον ΕΛΟΓ.
- Κατηγοριοποίηση των ποιοτήτων γάλακτος κατά τα ισχύοντα στο ελαιόλαδο για ενίσχυση της πολιτικής ποιότητας
- Εμπορική ανάπτυξη νέων προϊόντων (παραδοσιακών και παλιών ταυτόχρονα) όπως λαδοτύρι στο λάδι, μελίχλωρο Λήμνου με ταυτόχρονη πρόταση για αλλαγή σχετικής νομοθεσίας αν είναι απαραίτητο
- Μείωση του κόστους προμήθειας ζωοτροφών μέσω της επίλυσης του προβλήματος μεταφοράς ζωοτροφών από τη Λήμνο, την αλλαγή τρόπου επιδότησης της μεταφοράς τους και την αύξηση τοπικά της καλλιέργειας κτηνοτροφικών φυτών

Αιγοπρόβειο Κρέας

- Συνεργασία στη προώθηση και τη μεταποίηση στα πλαίσια των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων
- Αναγνώριση νέων προϊόντων ως ΠΟΠ ή ΠΓΕ (κατσικάκι Ικαρίας, αρνάκι Λέσβου, Λήμνου, Αη Στράτη)
- Σφαγείο στην Ικαρία,
- Τυροκομείο και σφαγείο στον Αη Στράτη
- Οργανωμένη είσοδος σε νέες αγορές (π.χ. Τουρκία)
- Προώθηση του προϊόντος στα νησιά μας και την Ελλάδα μέσω αλλαγής του διατροφικού προτύπου

Κρασιά Σάμου, Λήμνου

- Συνεργασία στη προώθηση και τη μεταποίηση στα πλαίσια των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων
- Ανάπτυξη νέων αγορών

Σιτηρά Λήμνου

- Παραγωγή και προώθηση παραδοσιακών προϊόντων ζαχαροπλαστικής και αρτοποιίας με ταυτόχρονη πιστοποίηση προϊόντων όπως έγινε με το «Κρητικό Παξιμάδι»
- Κάλυψη των αναγκών της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου σε χονδροειδείς ζωοτροφές (σανοί) και δημητριακούς καρπούς
- Αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας του Πανεπιστημίου Αιγαίου και των προγραμμάτων ταυτοποίησης, διάσωσης και διάδοσης των τοπικών ποικιλιών

Μελισσοκομία

- Συνεργασία στη προώθηση και τη μεταποίηση στα πλαίσια των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων
- Νομοθετική κατηγοριοποίηση των ποιοτήτων μελιού
- Αποτελεσματικοί έλεγχοι από ΕΦΕΤ για την αποτροπή των ελληνοποιήσεων και της νοθείας
- Αναγνώριση προϊόντων μελιού ως ΠΟΠ ή ΠΓΕ
- Προώθηση της Μελισσοκομίας ειδικά στα μικρά μας νησιά (Ικαρία, Φούρνοι, Αη Στράτης αλλά και στη Λήμνο)

Εσπεριδοειδή Χίου (Μανταρίνι Χίου)

- Συνεργασία στη προώθηση και τη μεταποίηση προϊόντων με τοπικές πρώτες ύλες στα πλαίσια των Αγροτοδιατροφικών Συμπράξεων
- Προβολή του Κάμπου συνολικά για τη δημιουργία ενός ισχυρού κυττάρου ανάπτυξης στη Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου
- Προώθηση των εσπεριδοειδών ειδικά στην αγορά των άλλων νησιών μας
- Προβολή ειδικά του μοναδικού Μανταρινιού Χίου

Αλιεία και Υδατοκαλλιέργειες

- Συνεργασία και δημιουργία πραγματικής εταιρικής σχέσης στην κατεύθυνση της αειφορίας με συμμετοχή των αλιέων
- Εφαρμογή κοινών δράσεων με άλλους επαγγελματίες (του τουρισμού, ή της εστίασης για παράδειγμα)
- Πραγματοποίηση συλλογικών ή μη επενδύσεων στην αποθήκευση, επεξεργασία και συσκευασία αλιευμάτων και προϊόντων υδατοκαλλιέργειας, καθώς και στη διακίνηση
- Κατασκευή ιχθυοσκαλών
- Συστηματική προώθηση προϊόντων υδατοκαλλιέργειας

Ούζο ΠΓΕ Μυτιλήνης, Ούζο ΠΓΕ Πλωμαρίου, Ούζο Χίου, Λικέρ «Μαστίχα Χίου» και Τσίπουρο Λήμνου

- Συνεργασία στα πλαίσια των Συμπράξεων για την προστασία του Ούζου Μυτιλήνης και Ούζου Πλωμαρίου
- Προώθηση Ούζου Μυτιλήνης, Ούζου Πλωμαρίου και του Λικέρ «Μαστίχα Χίου»
- Ενέργειες για την αναγνώριση του Ούζου Χίου ως ΠΓΕ
- Ενέργειες για την αναγνώριση του Τσίπουρου Λήμνου ως ΠΓΕ
- Συνεργασία με τον ΟΠΕ και τον ΣΕΑΟΠ για την προώθηση σε νέες αγορές
- **Κατασκευή εργοστασίου αλκοόλης στη Λέσβο**

Ως **Προϊόντα Εθνικής Σημασίας με Εξαγωγικό προσανατολισμό** κατατάσσουμε τα παρακάτω προϊόντα

- ✓ Ελαιόλαδα και Ελιές (Λέσβος, Σάμος, Χίος, Ικαρία)
- ✓ Τυροκομικά Προϊόντα από Αιγοπρόβειο γάλα (Λέσβος, Λήμνος, Ικαρία, Σάμος, Χίος, Άγιος Ευστράτιος)
- ✓ Μαστίχα Χίου
- ✓ Κρασιά Σάμου, Λήμνου (και Ικαρίας)
- ✓ Αιγοπρόβειο Κρέας
- ✓ Ούζα (Μυτιλήνης, Πλωμαρίου κυρίως, αλλά και Χίου)
- ✓ Λικέρ Χίου
- ✓ Τσίπουρο Λήμνου
- ✓ Προϊόντα Αρτοποιίας, Ζαχαροπλαστικής και Ζυμαρικά Λήμνου από τα τοπικά σιτηρά
- ✓ Μέλια (όλων των νησιών της Περιφέρειας και κυρίως Σάμου, Ικαρίας και Λήμνου)
- ✓ Προϊόντα αλιείας και υδατοκαλλιέργειας
- ✓ Ορχιδέα
- ✓ Μανταρίνι Χίου
- ✓ Τοπικά Γλυκά από όλα τα νησιά που χρησιμοποιούν τοπικές πρώτες ύλες ή συνταγές κυρίως δε της Χίου

Ως **Παραδοσιακά Προϊόντα** κατατάσσουμε τα

- ✓ Εσπεριδοειδή του Κάμπου Χίου και της Σάμου
- ✓ Αμύγδαλα αφράτα Χίου,
- ✓ Αχλάδια αχτσέδες Λέσβου
- ✓ Μήλα Αγιάσου Λέσβου (ρενέτες και ξινόμηλα)
- ✓ Κεράσια Αγιάσου
- ✓ Κάστανα Αγιάσου
- ✓ Σύκα Ερεσού Λέσβου, Λήμνου

- ✓ Αρωματικά φυτά (σε όλα τα νησιά και ιδίως Σάμο, Ικαρία, Χίο)
- ✓ Όσπρια όπως ο άφκος (είδος φάβας) της Λήμνου
- ✓ Δαμάσκηνα Λήμνου

Ως **Τοπικά Προϊόντα** κατατάσσουμε

- ✓ Τα προϊόντα που προέρχονται από την καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών, όπως ο αραβόσιτος, η μηδική, το κριθάρι, με στόχο την εξασφάλιση ζωοτροφών και τη μείωση του κόστους παραγωγής της κτηνοτροφίας σε όλα τα νησιά της Περιφέρειας. Η έμφαση δίνεται στη Λήμνο, αλλά και στη Λέσβο τέτοια περιοχή μπορεί να είναι εκείνη της Καλλονής
- ✓ Τα Κηπευτικά και τα Μποστανικά
- ✓ Ανθοκομικά είδη
- ✓ Γλυκάνισος (με τεράστια σημασία για τις ποτοποιίες ούζου κυρίως στην Λέσβο,

Συμπερασματικά δεν μπορούμε να ανταγωνιστούμε στο επίπεδο της μαζικής παραγωγής και των χαμηλών τιμών, ούτε στη παραγωγή, ούτε στις υπηρεσίες όσο και αν προσπαθήσουμε για αντικειμενικούς λόγους. Αυτό που πρέπει να κάνουμε είναι να εκμεταλλευτούμε τα συγκριτικά μας πλεονεκτήματα σε ότι αφορά την παραγωγή ποιοτικών αγροτοδιατροφικών προϊόντων και να τα προβάλουμε όχι μόνο στις άλλες αγορές, αλλά και στη δική μας (δεν υπάρχει καλύτερη προώθηση από το παράδειγμα). Μπορούμε να κάνουμε τα νησιά μας μοναδικούς γαστρονομικούς προορισμούς συνδέοντας την γεωργία, με την παραδοσιακή μας διατροφή, με τον τουρισμό και τον πολιτισμό.

Η ανάπτυξη είναι ομαδικό παιχνίδι και απαιτεί τη κοινή προσπάθεια. Τελικά όμως σαν στρατηγική είναι προτιμότερο να μεγαλώσει η πίτα (όπου ο καθένας θα έχει το μερίδιο του μικρό ή μεγάλο) παρά να προσπαθεί ο καθένας να επιβιώσει αποσπώντας ένα κομμάτι της σταδιακά ολοένα και μικρότερης πίτας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) FAO, 2011, LOOKING AHEAD IN WORLD FOOD AND AGRICULTURE : PERSPECTIVES TO 2050
- 2) Νέα Στρατηγική Αγροτικής Ανάπτυξης, ΥΠΑΑΤ (διαθέσιμη στο δικτυακό τόπο του Υπουργείου)
- 3) Η κατάσταση του αγροτικού τομέα, ΠΑΣΕΓΕΣ, Σεπτέμβριος 2011
- 4) Συμπεράσματα και Πρόσφατες Εξελίξεις, ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΠ 2013, Οκτώβριος 2010